

KAŠTELIR

Univerza v Mariboru

Inštitut
IRRIS

Interreg
SLOVENIJA - HRVAŠKA
SLOVENIJA - HRVATSKA
Evropska unija | Evropski sklad za regionalni razvoj
Evropska unija | Evropski fond za regionalni razvoj

ZBORNİK POVZETKOV ZBORNİK SAŽETAKA BOOK OF ABSTRACTS

MEDNARODNA KONFRENCA

**KAŠTELIR:
PRAZGODOVINSKA GRADIŠČA IN
ETNOBOTANIKA ZA TRAJNOSTNI TURIZEM**

MEĐUNARODNI SKUP

**KAŠTELIR:
PRAPOVIJESNE GRADINE I
ETNOBOTANIKA ZA ODRŽIVI TURIZAM**

INTERNATIONAL CONFERENCE

**KAŠTELIR:
PREHISTORIC HILL FORTS AND
ETHNOBOTANY FOR SUSTAINABLE TOURISM**

16. -17. junija 2021 = 16. -17. lipnja 2021 = 16-17 June 2021

PROGRAM KONFERENCE = SKUPA

16. JUNIJ = LIPANJ 2021

16. JUNIJ = LIPANJ 2021

09:00–10:00 POZDRAVNI NAGOVORI = POZDRAVI
red. prof. dr. Zdravko Kačič (rektor Univerze v Mariboru)
red. prof. dr. Darko Friš (dekan Filozofske fakultete Univerze v Mariboru)
red. prof. dr. Blaž Zmazek (v. d. dekana Fakultete za naravoslovje in matematiko Univerze v Mariboru)
Erik Modic (župan Občine Komen)
Danilo Markočič (župan Občine Izola)
Ratko Salomon (općinski načelnik Općine Mošćenička Draga)
Roberta Medica (općinska načelnica Općine Lanišće)
Maja Vižintin (Istarska županija)
Astrid Prašnikar (vodja projekta Kaštelir)

10:00–11:45 ZGODBE IZ DEŽELE KAŠTELIRJEV = PRIČE IZ ZEMLJE KAŠTELIRA 1
moderator: Darko Darovec
Darko Darovec & Žiga Oman (Univerza v Mariboru – Filozofska fakulteta, Inštitut IRRIS; Inštitut IRRIS)
Življenje v času kaštelirjev: nekaj paberkov o družbah gradišč bronastodobne Evrope
Život u doba kaštelira: isječci o društvima na europskim gradinama u brončanom dobu
Manca Vinazza (Univerza v Ljubljani – Filozofska fakulteta)
Kaštelirska kultura – stanje danes
Kultura kaštelira – današnja situacija
Klara Buršič-Matijašič (Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Filozofski fakultet u Puli)
Gradine od Krasa do Kvarnera, dio kulturnog i krajobraznog identiteta sjeverne Istre
Gradišća od Krasa do Kvarnerja, del kulturne in krajinske identitete severne Istre
Verena Vidrih Perko (Gorenjski muzej)
Pomen muzeoloških teoretičnih osnov za interpretacijo arheološke dediščine
Značaj muzeoloških teorijskih osnova za interpretaciju arheološke baštine

11:45–12:00 ODMOR = PAUZA

11:45–12:00 RASTLINE DEŽELE KAŠTELIRJEV = BILJKE IZ ZEMLJE KAŠTELIRA 1
moderator: Mitja Kaligarič

Ivana Vitasović-Kosić (Sveučilište u Zagrebu – Agronomski fakultet)
Etnobotanika od Krasa do Kvarnera
Etnobotanika od Krasa do Kvarnerja

Sara Essert (Sveučilište u Zagrebu – Prirodoslovno-matematički fakultet)
Što nam arheobotanika priča o Istri i Kvarneru
Kaj nam arheobotanika pove o Istri in Kvarnerju

Igor Paušič & Gregor Fištravec (Univerza v Mariboru – Fakulteta za naravoslovje in matematiko)
Interaktivne botanične poti
Interaktivne botaničke staze

13:15–14:45 ODMOR ZA KOSILO = PAUZA ZA RUČAK

14:45–16:00 TRAJNOSTNI TURIZEM V DEŽELI KAŠTELIRJEV = ODRŽIVI TURIZAM U ZEMLJI KAŠTELIRA 1

moderatorica = moderatorica: Astrid Prašnikar

Astrid Prašnikar (Občina Komen, ROS.TURIST)
Od arheološke najdbe do gastronomskega užitka in trajnostnega spominka
Od arheoloških nalaza do gastronomskih užitaka i održivih suvenira

Charlie Mansfield (University of Plymouth – Faculty of Arts, Humanities and Business)
Building the Ethnopôle: Eliciting and Sharing Ethnographic Knowledge
Graditi etnopolu: pridobivati in deliti etnografsko znanje
Izgradnja etnopolisa: stjecanje i dijeljenje etnografskog znanja

Bogdan Macarol (Društvo turističnih vodnikov Krasa in Brkinov)
Projekt Kaštelir in turistični vodniki
Projekt Kaštelir i turistički vodiči

16:00–16:15 ODMOR = PAUZA

16:15–17:00 IZBRANI KAŠTELIRJI V ČASU IN PROSTORU
ODABRANI KAŠTELIRI U VREMENU I PROSTORU 1

moderator: Žiga Oman

Nataša Kolenc (arhitektka konservatorica, s.p.)
Štanjelske zgodbe v času in prostoru: prezentacija in interpretacija prazgodovinske in ostale dediščine Štanjela za obiskovalce
Priče o Štanjelu u vremenu i prostoru: prezentacija i interpretacija prapovijesne i druge baštine Štanjela za posjetitelje

Maša Sakara (Pokrajinski muzej Koper)
Kašlerske zgodbe v času in prostoru – prezentacija in interpretacija prazgodovinske in ostale dediščine Kaštelirja nad Kortami za obiskovalce
Kašlerske priče u vremenu i prostoru – prezentacija i interpretacija prapovijesne i ostale baštine Kaštelira iznad Korti za posjetitelje

09:00–10:45 ZGODBE IZ DEŽELE KAŠTELIRJEV = PRIČE IZ ZEMLJE KAŠTELIRA 2**moderatorica = moderatorica: Maša Sakara****Tatjana Bradara** (Arheološki muzej Istre)*Arheološki lokaliteti u Općini Lanišće s osvrtom na nalaze iz kaštela Rašpor**Arheološke lokacije v Občini Lanišće s prikazom najdb iz kaštela Rašpor***Patricija Bratina** (Zavod za varstvo kulturne dediščine)*Najstarejša zgodovina Komenskega Krasa in zgodovinski razvoj Štanjela od prazgodovine do srednjega veka**Najstarija povijest Komenskog Krasa i povijesni razvoj Štanjela od prapovijesti do srednjeg vijeka***Anja Hellmuth Kramberger** (Univerza v Ljubljani – Filozofska fakulteta)*O menzah in sladokuscih zgodnje in srednje bronaste dobe v gradišču Monkodonja pri Rovinju v Istri**O kantinama i sladokuscima ranog i srednjeg brončanog doba u gradini Monkodonja kod Rovinja u Istri***Barbara Brezigar & Manca Omahen Gruškovnjak** (Avgusta d.o.o.; Gorenjski muzej)*Arheološke raziskave v Štanjelu med letoma 2013 in 2020**Arheološka istraživanja u Štanjelu između 2013. i 2020. godine***10:45–11:00 ODMOR = PAUZA****11:00–12:15 RASTLINE DEŽELE KAŠTELIRJEV = BILJKE IZ ZEMLJE KAŠTELIRA 2****moderator: Igor Paušič****Dea Baričević** (Univerza v Ljubljani – Biotehniška fakulteta)*Etnobotanične študije na področju zdravilnih in aromatičnih rastlin**Etnobotaničke studije na području ljekovitog i aromatičnog bilja***Jože Bavcon & Blanka Ravnjak** (Univerza v Ljubljani – Biotehniška fakulteta)*Travniki, biodiverziteti, ki izginja**Livade, bioraznolikost koja nestaje***Hrvoje Krivošić** (Park prirode Učka)*Pokusna ploha sa žutim encijanom**Poskusna površina z rumenim sviščem***12:15–12:20 ODMOR = PAUZA****12:20–13:05 IZBRANI KAŠTELIRJI V ČASU IN PROSTORU
ODABRANI KAŠTELIRI U VREMENU I PROSTORU 2****moderator: Žiga Oman****Roberta Medica** (Općina Lanišće)*Priče o Rašporu u vremenu i prostoru – prezentacija i interpretacija prapovijesne i druge baštine Rašpora za posjetitelje**Zgodbe o Rašporju u času in prostoru – prezentacija in interpretacija prazgodovinske in ostale dediščine Rašporja za obiskovalce***Natali Iskra** (Općina Mošćenička Draga)*Priče o Velej Ozidi u vremenu i prostoru – prezentacija i interpretacija prapovijesne i druge baštine Vele Ozide i okolnih gradina za posjetitelje**Zgodbe o Velej Ozidi v času in prostoru – prezentacija in interpretacija prazgodovinske in ostale dediščine Vele Ozide in okolnih gradišč za obiskovalce***13:05–14:30 ODMOR ZA KOSILO = PAUZA ZA RUČAK****14:30–15:45 TRAJNOSTNI TURIZEM V DEŽELI KAŠTELIRJEV = ODRŽIVI TURIZAM U ZEMLJI KAŠTELIRA 2****moderatorica = moderatorica: Jasna Potočnik Topler****Maša Sakara** (Pokrajinski muzej Koper)*Kaštelir nad Kortami, prazgodovinska utrjena naselbina: izzivi in priložnosti**Kaštelir iznad Korti, prapovijesno utvrđeno naselje: izazovi i mogućnosti***Uroš Skok** (Občina Komen)*Odkrivanje pozabljene prazgodovinske dediščine s pomoćjo multimedijских tehnologij – projekt Kaštelir**Otkrivanje zaboravljene prapovijesne baštine uz pomoć multimedijских tehnologija – projekt Kaštelir***Jasna Fakin Bajec** (Inštitut za kulturne in spominske študije ZRC SAZU, Raziskovalna postaja Nova Gorica)*Prazgodovinska dediščina med varovanjem, razvojem in uporabo za vzdržni razvoj lokalne skupnosti**Prapovijesna baština između zaštite, razvoja i upotrebe za održivi razvoj lokalnih zajednica***15:45–16:00 ODMOR = PAUZA****16:00–17:45 TRAJNOSTNI TURIZEM V DEŽELI KAŠTELIRJEV = ODRŽIVI TURIZAM U ZEMLJI KAŠTELIRA 3****moderatorica = moderatorica: Astrid Prašnikar****Jasna Potočnik Topler** (Univerze v Mariboru – Fakulteta za turizem)*Kulturni dogodki kot orodje za razvoj trajnostnega turizma (na podeželju)**Kulturni događaji kao oruđe za razvoj održivog turizma (u ruralnim područjima)***Jasna Fakin Bajec** (Inštitut za kulturne in spominske študije ZRC SAZU, Raziskovalna postaja Nova Gorica)*Petzvezdično turistično doživljanje – Dežela prazgodovinskih gradišč-kaštelirjev: v objemu narave, kamna in magičnih skrivnosti**Turističko iskustvo s pet zvjezdica: Zemlja prapovijesnih gradina-kaštelira – u zagrljaju prirode, kamena i čarobnih tajni***17:00–17:30 ZAKLJUČEK KONFERENCE = ZAKLJUČAK KONFERENCE**

CONFERENCE PROGRAMME

16 JUNE 2021

09:00–10:00 OPENING SPEECHES

Prof. Zdravko Kačič (University of Maribor, chancellor)

Prof. Darko Friš (University of Maribor – Faculty of Arts, dean)

Prof. Blaž Zmazek (University of Maribor – Faculty of Natural Sciences and Mathematics, acting dean)

Danilo Markočič (Municipality of Izola, mayor)

Erik Modic (Municipality of Komen, mayor)

Ratko Salomon (Municipality of Mošćenička Draga, mayor)

Roberta Medica (Municipality of Općine Lanišće, mayor)

Maja Vižintin (County of Istria)

Astrid Prašnikar (Kaštelir project leader)

10:00–11:45 TALES FROM THE LAND OF HILL FORTS 1

moderator: Darko Darovec

Darko Darovec & Žiga Oman (University of Maribor – Faculty of Arts, Institute IRRIS; Institute IRRIS)

Življenje v času kaštelirjev: nekaj paberkov o družbah gradišč bronastodobne Evrope
Life in the Era of the Castellieri: A Few Snippets on Societies of European Bronze-Age Hill Forts

Manca Vinazza (University of Ljubljana – Faculty of Arts)

Kaštelirska kultura – stanje danes
Castellieri Culture – Present Status

Klara Buršič-Matijašič (Juraj Dobrila University of Pula – Faculty of Humanities)

Gradine od Krasa do Kvarnera, dio kulturnog i krajobraznog identiteta sjeverne Istre
Hill Forts from the Karst to Kvarner, Part of the Cultural and Landscape Identity of Northern Istria

Verena Vidrih Perko (Gorenjska Museum)

Pomen muzeoloških teoretičnih osnov za interpretacijo arheološke dediščine
The Importance of Museological Theoretical Bases for the Interpretation of Archaeological Heritage

11:45–12:00 BREAK

11:45–12:00 PLANTS OF THE LAND OF HILL FORTS

moderator: Mitja Kaligarič

Ivana Vitasović-Kosić (University of Zagreb – Faculty of Agriculture)

Etnobotanika od Krasa do Kvarnera
Ethnobotany from the Karst to Kvarner

16 JUNE 2021

Sara Essert (University of Zagreb – Faculty of Science)

Što nam arheobotanika priča o Istri i Kvarneru
What Does Archaeobotany Say About Istria and Kvarner

Igor Paušič & Gregor Fištravec (University of Maribor – Faculty of Natural Sciences and Mathematics)

Interaktivne botanične poti
Interactive Botanical Paths

13:15–14:45 LUNCH BREAK

14:45–16:00 SUSTAINABLE TOURISM IN THE LAND OF HILL FORTS 1

moderator: Astrid Prašnikar

Astrid Prašnikar (Municipality of Komen, ROS.TURIST)

Od arheološke najdbe do gastronomskega užitka in trajnostnega spominka
From an Archaeological Find to Gastronomic Pleasure and a Sustainable Souvenir

Charlie Mansfield (University of Plymouth – Faculty of Arts, Humanities and Business)

Building the Ethnopôle: Eliciting and Sharing Ethnographic Knowledge

Bogdan Macarol (Tourist Guide Society of the Karst and Brkini)

Projekt Kaštelir in turistični vodniki
Project Kaštelir and Tourist Guides

16:00–16:15 BREAK

16:15–17:00 SELECTED HILL FORTS IN TIME AND SPACE 1

moderator: Žiga Oman

Nataša Kolenc (architect-conservationist, PE)

Štanjelske zgodbe v času in prostoru: prezentacija in interpretacija prazgodovinske in ostale dediščine Štanjela za obiskovalce

Štanjel Stories in Time and Space: the Presentation and Interpretation of Prehistoric and Other Heritage of Štanjel for Visitors

Maša Sakara (Koper Regional Museum)

Kašlerske zgodbe v času in prostoru – prezentacija in interpretacija prazgodovinske in ostale dediščine Kaštelirja nad Kortami za obiskovalce

Kašler Stories in Time and Space: the Presentation and Interpretation of Prehistoric and Other Heritage of Kaštelir above Korte for Visitors

09:00–10:45 TALES FROM THE LAND OF HILL FORTS 2**moderator: Maša Sakara**

Tatjana Bradara (Archaeological Museum of Istria)
Arheološki lokaliteti u Općini Lanišće s osvrtom na nalaze iz kaštela Rašpor
Archaeological Locations in the Municipality of Lanišće With a Review of the Finds from Rašpor Castle

Patricija Bratina (Institute for the Protection of Cultural Heritage of Slovenia)
Najstarejša zgodovina Komenskega Krasa in zgodovinski razvoj Štanjela od prazgodovine do srednjega veka
The Oldest History of the Komen Karst and the Historical Development of Štanjel from Prehistory to the Middle Ages

Anja Hellmuth Kramberger (University of Ljubljana – Faculty of Arts)
O menzah in sladokuscih zgodnje in srednje bronaste dobe v gradišču Monkodonja pri Rovinju v Istri
On Early and Middle Bronze Age Canteen Kitchens and Gourmets in the Hill Fort of Monkodonja near Rovinj in Istria

Barbara Brezigar & Manca Omahen Gruškovnjak (Avgusta, Ltd.; Gorenjska Museum)
Arheološke raziskave v Štanjelu med letoma 2013 in 2020
Archaeological Surveys in Štanjel Between 2013 and 2020

10:45–11:00 BREAK**11:00–12:15 PLANTS OF THE LAND OF HILL FORTS 2****moderator: Igor Paušič**

Dea Baričević (University of Ljubljana – Biotechnical Faculty)
Etnobotanične študije na področju zdravilnih in aromatičnih rastlin
Ethnobotanical Studies in the Field of Medicinal and Aromatic Plants

Jože Bavcon & Blanka Ravnjak (University of Ljubljana – Biotechnical Faculty)
Travniki, biodiverziteta, ki izginja
Meadows, a Disappearing Biodiversity

Hrvoje Krivošić (Nature Park Učka)
Pokusna ploha sa žutim encijanom
Great Yellow Gentian Test Surface

12:15–12:20 BREAK**12:20–13:05 SELECTED HILL FORTS IN TIME AND SPACE 2****moderator: Žiga Oman**

Roberta Medica (Municipality of Lanišće)
Priče o Rašporu u vremenu i prostoru – prezentacija i interpretacija prapovijesne i druge baštine Rašpora za posjetitelje

Stories of Rašpor in Time and Space: Presentation and Interpretation of Prehistoric and Other Heritage of Rašpor for Visitors

Natali Iskra (Municipality of Mošćenička Draga)
Priče o Velj Ozidi u vremenu i prostoru – prezentacija i interpretacija prapovijesne i druge baštine Vele Ozide i okolnih gradina za posjetitelje
Stories of Vela Ozida in Time and Space: Presentation and Interpretation of Prehistoric and Other Heritage of Vela Ozida and Surrounding Hill Forts for Visitors

13:05–14:30 LUNCH BREAK**14:30–15:45 SUSTAINABLE TOURISM IN THE LAND OF HILL FORTS 2****moderator: Jasna Potočnik Topler**

Maša Sakara (Koper Regional Museum)
Kaštelir nad Kortami, prazgodovinska utrjena naselbina: izzivi in priložnosti
Kaštelir above Korte, a Prehistoric Fortified Settlement: Challenges and Opportunities

Uroš Skok (Municipality of Komen)
Odkrivanje pozabljene prazgodovinske dediščine s pomočjo multimedijских tehnologij – projekt Kaštelir
Discovering Lost Prehistoric Heritage with the Help of Multimedia Technologies – Project Kaštelir

Jasna Fakin Bajec (Institute of Culture and Memory Studies RC SASA, Research Station Nova Gorica)
Prazgodovinska dediščina med varovanjem, razvojem in uporabo za vzdržni razvoj lokalne skupnosti
Prehistoric Heritage Between Preservation, Progress and Use for a Sustainable Development of Local Communities

15:45–16:00 BREAK**16:00–17:45 SUSTAINABLE TOURISM IN THE LAND OF HILL FORTS 3****moderator: Astrid Prašnikar**

Jasna Potočnik Topler (University of Maribor – Faculty of Tourism)
Kulturni dogodki kot orodje za razvoj trajnostnega turizma (na podeželju)
Cultural Events as Tools of Developing Sustainable Tourism (in Rural Areas)

Jasna Fakin Bajec (Institute of Culture and Memory Studies RC SASA, Research Station Nova Gorica)
Petzvezdično turistično doživetje - Dežela prazgodovinskih gradišč-kaštelirjev: v objemu narave, kamna in magičnih skrivnosti
Five-Star Tourist Experience: the Land of Prehistoric Hill Forts-Castellieri – in the Embrace of Nature, Stone and Magical Secrets

17:00–17:30 CONCLUSION OF THE CONFERENCE

ZGODBE IZ DEŽELE KAŠTELIRJEV 1

PRIČE IZ ZEMLJE KAŠTELIRA 1

TALES FROM THE LAND OF HILL
FORTS 1

ŽIVLJENJE V ČASU KAŠTELIRJEV: NEKAJ PABERKOV O DRUŽBAH GRADIŠČ BRONASTODOBNE EVROPE

DARKO DAROVEC, red. prof. dr./Prof.

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino
Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija
University of Maribor, Faculty of Arts,
Department of History
Koroška cesta 160, SI-2000 Maribor, Slovenia

Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja
Čentur 1F, 6273 Marezige, Slovenija
Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and the Environment
Čentur 1F, SI-6273 Marezige, Slovenia

e-mail: darko.darovec@irris.eu; darko.darovec@um.si

ŽIGA OMAN, doc. dr./Assist. Prof.

Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja
Čentur 1F, 6273 Marezige, Slovenija
Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and the Environment
Čentur 1F, SI-6273 Marezige, Slovenia

e-mail: ziga.oman@irris.eu

Bronasta doba velja za čas pojava prvih kompleksnih evropskih družb, na čelu z egejskima civilizacijama minojske Krete in mikenske Grčije, a so silovite družbene spremembe tudi drugod po Sredozemlju in v Srednji Evropi privedle do nastanka več zelo velikih gradišč. Vendar, za razliko od egejskega prostora, ki je mejil na stare civilizacije Egipta, Mezopotamije in Levanta, preostala bronastodobna Evropa ni poznala pisave, zato so tiste družbe dolgo časa veljale za manj kompleksne oziroma razvite. Vladali naj bi jim t. i. bojevniški kralji ali knezi s svojo vojsko elito, življenje ljudi pa naj bi se v veliki meri vrtelo okoli pridobivanja in predelave kovin, kar naj bi med gradišči sprožalo pogoste spopade. Novejše raziskave, utemeljene tudi na antropoloških, so pokazale, da bronastodobne družbe niso bile nujno strogo hierarhične in bojevniške ter da so bron in bronasti predmeti ob uporabni imeli še vsaj tako pomemben duhovni oziroma simbolni družbeni pomen. Prispevek prinaša oris novjših spoznanj o družbah evropskih bronastodobnih gradiščih, pri čemer je osredotočena na vprašanja hierarhije oziroma heterarhije, nasilja ter duhovnosti oziroma obredja.

Život u doba kaštelira: isječci o društvima na evropskim gradinama u brončanom dobu

Brončano doba smatra se razdobljem pojave prvih složenih evropskih društava, na čelu s egejskim civilizacijama minojske Krete i mikenske Grčke, međutim snažne društvene promjene dovele su do formiranja nekoliko većih gradina i drugdje u Sredozemlju i srednjoj Europi. Ipak, za razliku od egejskog područja koje je graničilo sa drevnim civilizacijama Egipta, Mezopotamije i Levanta, ostatak Evrope u brončanom dobu nije poznavao pisma, zato su ta društva dugo vremena važila za manje kompleksna odnosno nerazvijena. Njima su navodno vladali tzv. borbeni kraljevi ili kneževi sa svojom vojnom elitom, dok su se životi ljudi uglavnom odvijali oko prikupljanja i obrade metala, što je navodno dovodilo do čestih sukoba među gradinama. Nedavna istraživanja, koja se također temelje na antropološkim studijama, pokazala su da društva brončanog doba nisu nužno bila strogo hijerarhijska i militantna, te da su bronza i brončani predmeti pored korisnog imali također jednako važan duhovni odnosno simbolički društveni značaj. Članak donosi pregled nedavnih saznanja o društvima na evropskim gradinama u brončanom dobu, usredotočujući se na pitanja hijerarhije odnosno heterarhije, nasilja i duhovnosti odnosno obreda.

Life in the Era of the Castellieri: A Few Snippets on Societies of European Bronze-Age Hill Forts

The Bronze Age is regarded as the period of the appearance of the first complex European societies, spearheaded by the Aegean civilisations of Minoan Crete and Mycenaean Greece, yet impetuous social change also led to the emergence of many very large hill forts elsewhere in the Mediterranean and Central Europe. However, since unlike the Aegean, bordering on the ancient civilisations of Egypt, Mesopotamia and the Levant, the rest of Bronze-Age Europe was illiterate, these societies were long regarded as less complex or developed. They were supposedly ruled by so-called warrior kings or princes with their warrior elite, while people's lives allegedly largely revolved around the acquisition and procession of metals, which led to frequent fighting between the hill forts. Recent research, also predicated on anthropological studies, has shown that Bronze-Age societies were not necessarily strictly hierarchical and martial and that bronze and bronze objects had a spiritual and symbolic social importance that was at least equal to their mundane utility. This paper presents an overview of recent research on the societies of European Bronze-Age hill forts, focusing on the issues of hierarchy or heterarchy, violence and spirituality or ritual.

KAŠTELIRSKA KULTURA – STANJE DANES

MANCA VINAZZA, *asist./Assist.*

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta,
Oddelek za arheologijo
Zavetiška ulica 5, 1000 Ljubljana, Slovenija

University of Ljubljana, Faculty of Arts,
Department of Archaeology
Zavetiška ulica 5, SI-1000 Ljubljana, Slovenia

e-mail: manca.vinazza@ff.uni-lj-si

Termin kaštelirska kultura se je v strokovni literaturi uveljavil pred več kot sto leti. Raziskovalci so izraz uporabljali za gradišča iz bronaste, železne dobe, pa tudi rimske dobe na širšem prostoru Krasa in v Istri. Termin združuje podobne značilnosti omenjenega prostora, predvsem z vidika poselitve in materialne kulture. Glede na današnje stanje raziskanosti in sodobne normative se poraja vprašanje legitimnosti uporabe termina kaštelirska kultura v sodobni strokovni literaturi. Pri uvedbi tega termina je bilo zaobjeto dolgo časovno obdobje, dinamika uporabe prostora in spremembe v materialni kulturi pa odražajo pestro dogajanje, ki ga z uporabo enotnega termina nehoti posplošimo. V prispevku bomo predstavili razmišljanje o Krasu v bronasti in železni dobi danes.

Kultura kaštelira – današnja situacija

Pojam kultura kaštelira utvrdilo se u strokovni literaturi prije više od stotinu godina. Istraživači su taj izraz upotrebljavali za gradine iz brončanog, željeznog, kao i rimskog doba, u širem području Krasa i u Istri. Pojam kombinira slična obilježja spomenutog prostora, posebno sa stajališta naseljavanja i materijalne kulture. S obzirom na trenutno stanje istraženosti i suvremenih normi, postavlja se pitanje legitimnosti upotrebe izraza kultura kaštelira u suvremenoj strokovni literaturi. Uvođenje ovog pojma obuhvaćalo je dugo vremensko razdoblje, a dinamika korištenja prostora i promjene u materijalnoj kulturi odražavaju razne događaje koje nehotice generaliziramo pomoću jednog pojma. U ovom ćemo radu predstaviti razmišljanje o Krasu u brončanom i željeznom dobu danas.

Castellieri Culture – Present Status

The term Castellieri culture was established in technical literature over a hundred years ago. Researchers have used it for hill forts from the Bronze and Iron Ages as well the Roman period in the wider area of the Karst and Istria. The term unites similar features of this region, especially regarding its population and material culture. However, the present state of research and the contemporary normative raise questions on the legitimacy of the term Castellieri culture in contemporary technical literature. When this term was introduced, it encompassed a long time period, while the dynamics of the use of space and the changes in material culture reflect diverse developments that are unintentionally generalized with the use of the unified term. This paper will present the contemporary debate on the Bronze and Iron Age Karst.

GRADINE OD KRASA DO KVARNERA, DIO KULTURNOG I KRAJOBRAZNOG IDENTITETA SJEVERNE ISTRE

KLARA BURŠIĆ-MATIJAŠIĆ, *prof. dr. sc./Prof., dekanica/Dean*

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet u
Puli, Odsjek za arheologiju
Ulica Ivana Matetića Ronjgova 1, 52100 Pula,
Hrvatska

Juraj Dobrila University of Pula, Faculty of
Humanities, Department of Archaeology
Ulica Ivana Matetića Ronjgova 1, HR-52100 Pula,
Croatia

e-mail: klara.bursic-matijasac@unipu.hr

Gradine, prapovijesna naselja na vrhovima brežuljaka neiscrpan su izvor informacija o Istri u prapovijesti. Duga dva tisućljeća prije Kr. čovjek je živio na cijelom prostoru Istre, a s obzirom da su gradine nastale iz strateške potrebe za obranu vlastitog doma ali i šireg teritorija, veća koncentracija zabilježena je i na Čičariji i planinskom masivu Učke gdje su grupirane oko glavnih prometnih pravaca kojima su kolali ljudi, roba i ideje koje su nosile napredak. Prirodne karakteristike, malo plodnog zemljišta, bujne šume i nadasve hladna kontinentalna klima, uvelike su određivale život kao i istraživanja prostora od Krasa do Kvarnera. U Zemlji kaštelira poseban naglasak dajemo lokalitetima Rašpor na Čičariji i Ozida u Mošćeničkoj Dragi koje analiziramo kroz prizmu mnogobrojnih tema: bilježenje ostataka terenskim obilascima, interdisciplinarnim iskopavanjima, povijesti istraživanja, tipologiji, gospodarstvu, gradinskoj toponimiji, gustoća gradinskih naselja u prostornoj konfiguraciji, ulozi uzvišenja u komunikaciji, gradinama u vremenu, kontinuitetu i degradaciji nalazišta te konačno pitanje revitalizacije prostora kroz "aktivno očuvanje baštine gradina preko njihovog vrednovanja, zaštite i promocije".

Gradišča od Krasa do Kvarnerja, del kulturne in krajinske identitete severne Istre

Gradišča, prazgodovinska naselja na vrhovih hribov, so neizčrpen vir informacij o Istri v prazgodovini. Dolgi dve tisočletji pr. n. š. so ljudje živeli na celotnem območju Istre, a ker so gradišča nastala zaradi strateške potrebe po obrambi lastnega doma, pa tudi širšega ozemlja, je njihova večja koncentracija zabeležena v Čičariji in v gorovju Učke, kjer so bile zgoščene ob glavnih prometnih poteh, po katerih so se premikali ljudje, dobrine in ideje, ki so prinašale napredek. Naravne danosti, malo rodovitnih zemljišč, gosti gozdovi in zlasti hladno celinsko podnebje so v veliki meri določale življenje na prostoru od Krasa do Kvarnerja, kot tudi njegovo raziskovanje. V Deželi kaštelirjev dajemo poseben poudarek lokacijama Rašpor v Čičariji in Ozida v Mošćenički Dragi, kateri analiziramo skozi prizmo številnih tem: popisovanje ostankov pri terenskih ogledih, interdisciplinarna izkopavanja, zgodovina raziskav, tipologija, gospodarstvo, toponomija gradišč, gostota gradišč v prostorski konfiguraciji, vloga vzpetin v komunikaciji, gradišča skozi čas, kontinuiteta in degradacija najdišč in, naposled, vprašanje revitalizacije prostora skozi "aktivno ohranjanje dediščine gradišč z njihovim ovrednotenjem, zaščito in promocijo".

Hill Forts from the Karst to Kvarner, Part of the Cultural and Landscape Identity of Northern Istria

Hill forts, prehistoric hilltop settlements, are an inexhaustible source of information on prehistoric Istria. In the long final two millennia BCE, people were living all across Istria, yet since hill forts were established due to the strategic needs of defending one's own home as well as a larger territory, their greater concentration has been noted in Čičarija and the Učka mountain range, where hill forts stood next to the main traffic routes on which people, goods and ideas moved, bringing progress. Life in the area from the Karst to Kvarner as well as the region's exploration were largely determined by natural conditions, little fertile land, dense forests and especially the cold continental climate. In the Land of Hill Forts we give particular emphasis on the locations of Rašpor in Čičarija and Ozida in Mošćenička Draga and analyse them through the lens of several themes: documenting remains by terrain surveys, interdisciplinary excavations, research history, typology, economy, hill fort toponomy, hill fort density in spatial configuration, the role of hills in communication, hill forts in time, continuity and degradation of sites and, finally, the issue of the revitalisation of the area with an "active preservation of the heritage of the hill forts by their evaluation, protection and promotion".

POMEN MUZEOLOŠKIH TEORETIČNIH OSNOV ZA INTERPRETACIJO ARHEOLOŠKE DEDIŠČINE

VERENA VIDRIH PERKO, ddr./DDr., muzejska svetnica/Museum Councillor

Gorenjski muzej
Tomšičeva 42, 4000 Kranj, Slovenija

Gorenjska Museum
Tomšičeva 42, SI-4000 Kranj, Slovenia

e-mail: verena.vidrih-perko@gorenjski-muzej.si

Arheologija za javnost je sorazmerno nova veja arheologije. Nastala je zaradi potreb sodobne družbe in spoznanja, da je arheološko dediščino v izvornem prostoru mogoče najučinkoviteje varovati z aktivnim in participativnim vključevanjem lokalnih javnosti. Torišče delovanja je komunikacija z javnostjo, ki temelji na interpretaciji arheoloških spoznanj o preteklih civilizacijah. Niti temeljna arheološka znanost niti arheologija za javnost nimata primernih znanstvenih orodij, potrebnih za razvoj ustrezne komunikacije in interpretacije. Za potrebe komunikacije širših dediščinskih vsebin in vrednot aplicirata metode, kot jih v okviru informacijskih znanosti razvijata sodobna muzeologija in heritologija. Prispevek bo razpravljal o pomenu vključevanja lokalnih javnosti v procese interpretacije in s tem tudi njihove vloge pri varovanju in ohranjanju kulturne dediščine v izvornem okolju. Prikazal bo vlogo arheološkega predmeta ali najdišča v temeljni arheološki znanosti in njegovo vlogo v muzeologiji, kjer prevzema vlogo dokumenta primarnega konteksta, nosilca simbolnih pomenov in nosilca muzeološkega sporočila. Orisal bo temeljne značilnosti interpretacije kulturne dediščine in opozoril na povezavo med participativnim upravljanjem kulturne dediščine in procesi demokratizacije sodobne družbe. Prispevek je poskus prikaza procesov dediščinjenja s stališča temeljne arheološke znanosti in širšega, heritološkega pristopa, ki omogoča preizpraševanje sodobnih družbenih vprašanj. Za komunikacijo znanstvenih spoznanj historičnih ved in njihovo implementacijo v sodobni družbeni diskurz je ključnega pomena integrativen multidisciplinarni proces, ki omogoča pripadnikom sodobne družbe aktivno vključevanje v procese dediščinjenja.

Značaj muzeoloških teorijskih osnova za interpretacijo arheološke baštine

Arheologija za javnost je relativno nova grana arheologije. Nastala je zbog potreba suvremenog društva i spoznaje da se arheološka baština u izvornom području može najučinkovitije zaštititi aktivnim i participativnim uključivanjem lokalne javnosti. Fokus operacije je komunikacija s javnošću koja se temelji na interpretaciji arheoloških spoznaja o prošlim civilizacijama. Ni temeljna arheološka znanost, niti arheologija za javnost nemaju primjerna znanstvena oruđa, potrebna za razvijanje odgovarajuće komunikacije i interpretacije. Stoga, za potrebe komunikacije širih sadržaja i vrijednosti baštine, primjenjuju metode suvremene muzeologije i heritologije, razvijene u sklopu informacijskih znanosti. U članku se raspravlja o važnosti uključivanja lokalne javnosti u procese interpretacije, a time i njihove uloge u zaštiti i očuvanju kulturne baštine u izvornom okruženju. Pokazat će ulogu arheološkog objekta ili nalazišta u temeljnoj arheološkoj znanosti i njegovu ulogu u muzeologiji, gdje preuzima ulogu dokumenta primarnog konteksta, nositelja simboličkih značenja i nositelja muzeološke poruke. Izložiti će temeljne karakteristike interpretacije kulturne baštine i skrenuti pozornost na povezanost participativnog upravljanja kulturnom baštinom i procesa demokratizacije suvremenog društva. Članak je pokušaj prezentacije procesa baštinjenja sa stajališta temeljne arheološke znanosti i šireg, heritološkog, pristupa koji omogućava preispitivanje suvremenih društvenih pitanja. Za komunikaciju znanstvenih spoznaja povijesnih znanosti i njihovu implementaciju u suvremenom društvenom diskurzu, od ključne je važnosti integrativni multidisciplinarni proces, koji pripadnicima suvremenog društva omogućava aktivno uključivanje u procese baštinjenja.

The Importance of Museological Theoretical Bases for the Interpretation of Archaeological Heritage

Public archaeology is a relatively new branch of archaeology. It was established because of the needs of contemporary society and the discovery that archaeological heritage can best be preserved at its original environment with the active and participatory inclusion of the local public. The core of public archaeology is communication with the public, based on the interpretation of archaeological knowledge of past civilizations. For the public, basic archaeological science and archaeology do not possess adequate scientific tools to develop adequate communication and interpretation. In order to communicate broader heritological contents and values, they apply methods developed by contemporary museology and heritology within information sciences. This paper discusses the importance of including the local public in processes of interpretation and, thus, its role in the safeguarding and preserving cultural heritage in its original environment. The paper will present the role of the archaeological object or site in basic archaeological science and their role in museology, where they take the role of a document of primary context, the carrier of symbolic meanings and of the museological message. This article will outline the basic features of the interpretation of cultural heritage and point out the connection between the participatory management of cultural heritage and the processes of democratization in contemporary society. The paper is an attempt to present the processes of heritability from the viewpoint of basic archaeological science and the broader, heritological approach that allows us to question contemporary social issues. The integrative multidisciplinary process, which allows members of contemporary society to actively participate in the processes of heritability, is crucial for the communication of scientific knowledge of historical sciences and their implementation in the contemporary social discourse.

RASTLINE DEŽELE KAŠTELIRJEV 1

BILJKE IZ ZEMLJE KAŠTELIRA 1

PLANTS OF THE LAND OF HILL
FORTS 1

ETNOBOTANIKA OD KRASA DO KVARNERA

IVANA VITASOVIĆ-KOSIĆ, doc. dr. sc./Assist. Prof.

Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Odsjek za hortikulturu i krajobraznu arhitekturu, Zavod za poljoprivrednu botaniku
Svetošimunska cesta 25, 10000 Zagreb, Hrvatska

University of Zagreb, Faculty of Agriculture, Division of Horticulture and Landscape Architecture, Department of Agricultural Botany
Svetošimunska cesta 25, HR-10000 Zagreb, Croatia

e-mail: ivitasovic@agr.hr

Etnobotanička istraživanja u Sloveniji i Hrvatskoj provedena su 2018.–2019., s ciljem dokumentacije tradicionalnog ekološkog znanja lokalnih stanovnika te sadašnje upotrebe samoniklog bilja za hranu, narodnu medicinu, gospodarske namjene i dr. Ukupno je dokumentirano 248 biljnih vrsta i podvrsta, unutar 120 dubinskih polustrukturiranih intervjuva, u prosjeku 27 vrsta po jednom intervjuu. Po istraženim općinama zabilježen je sljedeći broj taksona (vrsta i podvrsta) samoniklog, naturaliziranog i kultiviranog bilja: Izola – 139, Komen – 187, Lanišće – 186 i Mošćenička Draga – 132. Najčešće spominjane i korištene vrste koje imaju jestivo-medicinsku upotrebu jesu: *Taraxacum* spp., *Urtica dioica* L., *Asparagus acutifolius* L., *Foeniculum vulgare* Mill., *Ruscus aculeatus* L., *Tamus communis* L., *Rubus caesius* L. i *Juniperus communis* L. Veliku frekvenciju imaju jestive: *Cichorium intybus* L., *Sonchus olearaceus* L., te naturalizirane vrste koje se samoniklo šire *Beta vulgaris* L. i *Brassica oleracea* L. ssp. *bullata* DC. Najčešće korišteno divlje voće je: *Cornus mas* L., *Sorbus domestica* L., *Morus nigra* L., *M. alba* L., *Rubus ulmifolius* L., *Prunus cerasifera* L. i *Rosa canina* L. Najčešće začinsko-medicinske jesu: *Laurus nobilis* L., *Rosmarinus officinalis* L. i *Thymus longicaulis* C. Presl. Ispitanici u velikoj mjeri koriste fitoterapeutske biljke kao pomoć u liječenju simptoma: prehlade *Malva sylvestris* L. i *Sambucus nigra* L., grlobolje *Salvia officinalis* L., uholbolje *Sempervivum tectorum* L., za brže zacjeljivanje rana rod *Plantago*, protiv kožnih bradavica *Ficus carica* L., protiv bolesti kože *Hypericum perforatum* L., za reguliranje krvnog tlaka *Olea europaea* L., za želudac *Artemisia absinthium* L. i *Achillea millefolium* L., te protiv dijareje *Sorbus domestica* L., *Rosa canina* L. itd. Spomenute vrste najčešće se koriste kao: čaj ili uvarak, sirup (s šećerom), odstajalo u ulju, kao kuhano jelo (*maneštre*, *fritaje*) ili dodatci jelima (začini).

Etnobotanika od Krasa do Kvarnerja

Etnobotanične raziskave v Sloveniji in na Hrvaškem so bile izvedene v letih 2018–2019, z namenom dokumentirati tradicionalno ekološko znanje lokalnega prebivalstva ter današnje rabe samoniklih rastlin za prehrano, ljudsko medicino, gospodarske namene idr. Skupaj je bilo v 120 globinskih polstrukturiranih intervjujih dokumentiranih 248 rastlinskih vrst in podvrst, v povprečju 27 vrst na intervju. Po občinah, zajetih v raziskavo, je zabeleženo naslednje število taksonov (vrst in podvrst) samoniklih, naturaliziranih in kultiviranih rastlin: Izola – 139, Komen – 187, Lanišće – 186 i Mošćenička Draga – 132. Najpogosteje omenjene in rabljene vrste za prehransko-medicinsko rabo so: *Taraxacum* spp., *Urtica dioica* L., *Asparagus acutifolius* L., *Foeniculum vulgare* Mill., *Ruscus aculeatus* L., *Tamus communis* L., *Rubus caesius* L. i *Juniperus communis* L. Veliko frekvenco imajo užitne: *Cichorium intybus* L., *Sonchus olearaceus* L. ter naturalizirane vrste, ki se samoniklo širijo *Beta vulgaris* L. i *Brassica oleracea* L. ssp. *bullata* DC. Najpogosteje rabljeno divlje sadje je: *Cornus mas* L., *Sorbus domestica* L., *Morus nigra* L., *M. alba* L., *Rubus ulmifolius* L., *Prunus cerasifera* L. in *Rosa canina* L. Najpogostejše začimbno-medicinske so: *Laurus nobilis* L., *Rosmarinus officinalis* L. in *Thymus longicaulis* C. Presl. Intervjuvanci v veliki meri uporabljajo fitoterapeutske rastline za pomoč pri lajšanju simptomov: prehlada *Malva sylvestris* L. in *Sambucus nigra* L., bolečega grla *Salvia officinalis* L., bolečin v ušesih

Sempervivum tectorum L., za hitrejše celjenje ran rod *Plantago*, proti kožnim bradavicam *Ficus carica* L., zoper kožne bolezni *Hypericum perforatum* L., za nadziranje krvnega pritiska *Olea europaea* L., za želodec *Artemisia absinthium* L. in *Achillea millefolium* L. in proti diareji *Sorbus domestica* L., *Rosa canina* L. itd. Naštete vrste se v največji meri uporabljajo kot: čaj ali poparek, sirup (s sladkorjem), odcedek v olju, kot kuhan obrok (*maneštre*, *fritaje*) ali dodatek k hrani (začimbe).

Ethnobotany from the Karst to Kvarner

Ethnobotanical research in Slovenia and Croatia has been carried out in 2018–19, with the aim to document the local population's traditional environmental knowledge and the current use of self-sown plants for food, folk medicine, economic purposes etc. Altogether 248 plant species and subspecies were documented in 120 in-depth semi-structured interviews, in average 27 species per interview. In the municipalities included in the research the following numbers of taxa (species and subspecies) of self-sowing, naturalised and cultivated plants have been documented: Izola – 139, Komen – 187, Lanišće – 186 i Mošćenička Draga – 132. The most often mentioned and used species for dietary-medicinal use are: *Taraxacum* spp., *Urtica dioica* L., *Asparagus acutifolius* L., *Foeniculum vulgare* Mill., *Ruscus aculeatus* L., *Tamus communis* L., *Rubus caesius* L. i *Juniperus communis* L. There is a high frequency of edible: *Cichorium intybus* L., *Sonchus olearaceus* L. and naturalised self-sowing species: *Beta vulgaris* L. i *Brassica oleracea* L. ssp. *bullata* DC. The most commonly used wild fruits are: *Cornus mas* L., *Sorbus domestica* L., *Morus nigra* L., *M. alba* L., *Rubus ulmifolius* L., *Prunus cerasifera* L. and *Rosa canina* L. The most common spice-medicinal plants are: *Laurus nobilis* L., *Rosmarinus officinalis* L. and *Thymus longicaulis* C. Presl. To a large extent the interviewees use phytotherapeutic plants to alleviate symptoms: of the common cold *Malva sylvestris* L. and *Sambucus nigra* L., sore throat *Salvia officinalis* L., ear pain *Sempervivum tectorum* L., for the faster healing of wounds the genus *Plantago*, for warts *Ficus carica* L., skin diseases *Hypericum perforatum* L., blood-pressure *Olea europaea* L., the stomach *Artemisia absinthium* L. and *Achillea millefolium* L., and for diarrhoea *Sorbus domestica* L., *Rosa canina* L. etc. The species listed are generally used as: tea or brew, syrup (with sugar), drained in oil, as a cooked meal (*maneštre*, *fritaje*) or as food additive (spice).

ŠTO NAM ARHEOBOTANIKA PRIČA O ISTRI I KVARNERU

SARA ESSERT, *doc. dr. sc./Assist. Prof.*

Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Biološki odsjek, Botanički zavod Rooseveltov trg 6, 10000 Zagreb, Hrvatska

University of Zagreb, Faculty of Science, Department of Biology, Division of Botany Rooseveltov trg 6, HR-10000 Zagreb, Croatia

e-mail: sara.essert@biol.pmf.hr

Arheobotanika (paleoetnobotanika) je znanstvena disciplina koja se bavi proučavanjem biljnih ostataka s arheoloških nalazišta. Sustavna arheobotanička istraživanja u Hrvatskoj počinju krajem 90-ih godina prošlog stoljeća, a na području od Krasa do Kvarnera do sada je istraženo manje od 10 lokaliteta. Kako bismo dobili uvid u korištenje biljaka na području Istre i Kvarnera od neolitika do srednjeg vijeka, izdvojiti ću 5 lokaliteta i uz njihovu ću pomoć ispričati što znamo o uzgoju i konzumaciji biljaka na tom području. Polensko istraživanje na području Istre napravljeno je kraj Rovinja, na jezeru Palud. Prvi polenski dokazi ljudske kolonizacije Istre podudaraju se sa rimskim osvajanjima i pojavljuju se u prva dva stoljeća prije Krista, kada je porasla koncentracija polena oraha i kestena. Prvi arheobotanički dokazi o uzgoju i konzumaciji žitarica tijekom razdoblja ranog neolitika u Istri pronađeni su na nalazištu Kardagur Ližnjan, gdje je preliminarna analiza dokazala pojavljivanje mahunarki, ječma i četiri vrste pšenice. Za razdoblje brončanog doba istražen je lokalitet Monkodonja, gdje su izolirani ostaci vinove loze, zobi, boba i sjetvene graholike. O razdoblju antike poznato je više podataka, jer su opsežno istražena dva lokaliteta: Veli Brijun i Flacijusova ulica u Puli. Na oba lokaliteta pronađeno je preko 50 biljnih svojti, a najbrojniji su bili ostaci vinove loze, masline, smokve i pinije.

Kaj nam arheobotanika pove o Istri in Kvarnerju

Arheobotanika (paleoetnobotanika) je znanstvena disciplina, ki se ukvarja s proučevanjem rastlinskih ostankov z arheoloških najdišč. Sistematične arheobotanične raziskave na Hrvaškem so se začele konec 90-ih let prejšnjega stoletja, a je bilo na območju od Krasa do Kvarnerja doslej raziskanih manj kot deset lokacij. Da bi dobili vpogled v uporabo rastlin na območju Istre in Kvarnerja od neolitika do srednjega veka, bom izpostavila pet lokacij in z njihovo pomočjo povedala, kaj vemo o gojenju in konzumaciji rastlin na tem območju. Raziskave peloda na območju Istre so bile opravljene pri Rovinju, na jezeru Palud. Prvi pelodni dokazi za človeško kolonizacijo Istre sovpadajo z rimskimi osvajanji in se pojavijo v zadnjih dveh stoletjih pr. n. š., ko se je povečala koncentracija orehovega in kostanjevega peloda. Prvi arheobotanični dokazi o gojenju in konzumaciji žitaric v času zgodnjega neolitika v Istri, so bili najdeni na najdišču Kardagur Ližnjan, kjer je preliminarna analiza dokazala pojavljanje stročnic, ječmena in štirih vrst pšenice. Za čas bronaste dobe je bila raziskana lokacija Monkodonja, kjer so bili izolirani ostanki vinske trte, ovs, boba in navadnega grahorja. Več podatkov je znanih za čas antike, ker sta bili dve lokaciji obsežno raziskani: Veli Brijun in Flacijusova ulica v Pulju. Na obeh lokacijah je bilo najdenih več kot 50 rastlinskih vrst, a najštevilčnejši so ostanki vinske trte, oljke, fige in pinij.

What Does Archaeobotany Say About Istria and Kvarner

Archaeobotany (paleobotany) is a branch of science that studies plant remains from archaeological sites. Systematic

archaeobotanical research in Croatia has started in the late 1990s, however in the area from the Karst to Kvarner less than ten locations have been investigated thus far. To provide an insight into the use of plants in Istria and Kvarner from the Neolithic to the Middle Ages, I will single out five locations and present what we know about growing and consummating plants in these areas. Pollen investigation in Istria has been carried out near Rovinj, at Lake Palud. The first pollen evidence for the human colonisation of Istria corresponds with the Roman conquest and appears in the final two centuries BCE, with growing concentrations of walnut and chestnut pollen. The first archaeobotanical evidence on growing and consummating cereals in the Early Neolithic Istria has been found at the Kardagur Ližnjan site, where a preliminary analysis has proven the presence of legumes, barley and four kinds of wheat. For the Bronze Age, in the location of Monkodonja remains of vines, oats and grass peas have been found. There is more information for the time of classical antiquity, for which two locations have been extensively investigated: Veli Brijun and the Flacius Street in Pula. Over fifty plant species had been found in both locations, with most remains belonging to vines, olives, figs and stone pines.

INTERAKTIVNE BOTANIČNE POTI

IGOR PAUŠIČ, doc. dr./Assist. Prof.

GREGOR FIŠTRAVEC, raziskovalec/Researcher

Univerza v Mariboru, Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Oddelek za biologijo
Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija

University of Maribor, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Department of Biology
Koroška cesta 160, SI-2000 Maribor, Slovenia

e-mail: igor.pausic@um.si; gregor.fistravec1@um.si

Učenje botanike obsega poznavanje rastlin: njihovih morfoloških značilnosti, poznavanja sorodstvenih odnosov med njimi, njihove ekologije, geografske razširjenosti ter ostalih interakcij. Botaniko le redko povezujemo z lokalno turistično ponudbo. Interaktivne botanične učne poti pa predstavljajo dodano vrednost pri lokalni turistični ponudbi in tudi novo metodo v sistemu izobraževanja na terenu. Združujejo gibanje, potovanje v naravi in hkrati na nevsiljiv način pohodniku ponudijo možnost spoznavanja lokalne flore. Interaktivne botanične učne poti obiskovalcu na terenu predstavijo repertoar tipičnih rastlinskih vrst nekega območja, rastlinske združbe in uporabne rastline. Kar je morda še pomembneje, predstavijo mu redke in kritično ogrožene rastlinske vrste nekega območja v sliki in besedi, kar obiskovalcu olajša identifikacijo teh vrst na terenu in poveča zavedanje o pomenu njihovega trajnostnega varovanja. Ta pristop spoznavanja rastlin je učinkovitejši, kot spoznavanje rastlin *ex-situ*, npr. preko literature, saj bo obiskovalec krajino doživel celostno, prepoznal bo lokalno floro kot njen pomembni element, rastlinske združbe ter njihove habitate. V predavanju bomo predstavili štiri na novo ustanovljene interaktivne botanične učne poti na Krasu, v slovenski in v hrvaški Istri. Podajamo inovativen koncept interaktivnih botaničnih učnih poti in predstavljamo novo možnost ohranjanja okolja in učenja na interaktiven način.

Interaktivne botanične staze

Učenje botanike vključuje poznavanje biljaka: njihove morfološke značajke, poznavanje srodniških odnosa medu njima, njihovu ekologiju, zemljopisnu rasprostranjenost i druge interakcije. Botanika se rijetko povezuje s lokalnom turističkom ponudom. Interaktivne botaničke poučne staze predstavljaju dodanu vrijednost u lokalnoj turističkoj ponudi i također novu metodu u sustavu terenskog obrazovanja. Kombiniraju kretanje, putovanja u prirodu i istodobno, na nenametljiv način, pružaju izletniku priliku da upozna lokalnu floru. Interaktivne botaničke poučne staze posjetitelju na terenu predstavljaju repertoar tipičnih biljnih vrsta područja, biljnih zajednica i korisnih biljaka. Što je još važnije, predstavljaju mu rijetke i kritično ugrožene biljne vrste područja kroz slike i riječi, što posjetitelju olakšava prepoznavanje tih vrsta na terenu i podiže svijest o važnosti njihove održive zaštite. Ovaj pristup upoznavanju biljaka je učinkovitiji od upoznavanja biljaka *ex-situ*, npr. kroz literaturu, jer će posjetitelj cjelovito doživjeti krajolik, prepoznat će lokalnu floru kao važan element, biljne zajednice i njihova staništa. Na predavanju ćemo predstaviti četiri novoosnovane interaktivne botaničke poučne staze na Krasu, u slovenskoj i hrvatskoj Istri. Predstavljamo inovativan koncept interaktivnih botaničkih poučnih staza i ujedno novu priliku za očuvanje okoliša te učenja na interaktivan način.

Interactive Botanical Paths

Learning about botany encompasses the knowledge of plants: their morphological features, relations between them,

their ecology, geographical range and other interactions. We rarely connect botany with tourism, yet interactive botanical paths are an added value for local tourism and a new method of education in the field. They combine movement, trips in nature and at the same time provide hikers with the opportunity to learn about local flora in an unobtrusive way. Interactive botanical paths present the repertoire of an area's typical plant species, plant communities and useful plants to visitors in the field. Perhaps more importantly, the paths visually and textually introduce visitors to rare and critically endangered plant species of an area, which facilitates the identification of these species in the field and raises awareness about the importance of their sustainable protection. This approach is more efficient than learning about plants *ex situ*, e.g. in literature, as it allows visitors to experience the landscape as a whole, recognizing the local flora as its important element, its plant communities and their habitats. In this paper we will present four newly established interactive botanical paths in the Karst, Slovenian and Croatian Istria. We are introducing an innovative concept of interactive botanical educational paths and a new possibility of nature conservation and learning in an interactive way.

TRAJNOSTNI TURIZEM V DEŽELI
KAŠTELIRJEV 1

ODRŽIVI TURIZAM U ZEMLJI
KAŠTELIRA 1

SUSTAINABLE TOURISM IN THE
LAND OF HILL FORTS 1

OD ARHELOŠKE NAJDBE DO GASTRONOMSKEGA UŽITKA IN TRAJNOSTNEGA SPOMINKA

ASTRID PRAŠNIKAR, vodja projekta Kaštelir/Kaštelir project leader

Občina Komen
Komen 86, 6223 Komen, Slovenija
Municipality of Komen
Komen 86, SI-6223 Komen, Slovenia

ROS.TURIST, Inštitut za odgovorni turizem
Dekani 76Z, 6271 Dekani, Slovenija
ROS.TURIST, Institute for Responsible Tourism
Dekani, 76Z, SI-6271 Dekani, Slovenia

e-mail: astrid.prasnikar@kastelir.eu; astrid.prasnikar@gmail.com

Iz sedanjosti smo stopili v preteklost, za trajnostno prihodnost! Naš navdih je bila zgodba o delcih prazgodovinske posode iz obdobja 2000 oz. 1000 let pr. n. št., izgubljenih v času in prostoru, ki so doživeli svoj magični trenutek, ko jih po več letih izkopavanj in raziskovanj najde arheolog. Konservator in lončar, ki sta zapolnila praznine in poustvarila manjkajoče delce, da bi iz njih nastala rekonstrukcija prazgodovinske sklede, sta postala del te navdihujoče zgodbe. Vsak odtis prsta in dlani, ki je v davnih časih ob ustvarjanju sklede nastal z gnetenjem in oblikovanjem gline, je pustil svojo neizbrisno sled in odtis tedanjega časa in človeka. Odtis, ki je pripovedoval o načinu življenja tedanjih skupnosti, v kaj so verjeli, kako so se sporazumevali, sodelovali, se vojskovali, opravljali razna rokodelska dela in ustvarjali čudovite umetnine – keramiko, nakit, oblačila. Pripovedal o tem, kaj so jedli. Vrnitev v sedanjost je stkala nove, današnjemu času prilagojene zgodbe. Zgodbo o obiskovalcu, ki ga gostinski ponudnik postreže s prazgodovinsko jedjo, servirano v današnjim potrebam prilagojeni rekonstruirani prazgodovinski skledi. In o tem, da mu ob slovesu ponudi skledo kot novodobni spominek na naše kraje, našo dediščino, našo kulturo. Kot spominek, v katerem so zlit elementi zemlje, vode in zraka, povezani s pomočjo toplote sonca. Zgodbo o tem, da obiskovalcu ponudimo več kot spominek, največ kar je mogoče. Ščepec domače zemlje, naše zemlje, zemlje gradišč/kaštelirjev, ki krasi posodo. In zgodbo o Deželi gradišč/kaštelirjev. Vse zato, da bi obiskovalec ponovno začutil in doživel radodarnost narave, pomen zemlje in vode ter se spomnil na dragocenost lončarskega znanja naših prednikov, ki so na našem ozemlju živeli v času bronaste in železne dobe. Da bi se jih spomnil in se jim poklonil. Da bi postal del zgodbe namenjene trajnostni prihodnosti, v kateri bo ta bogata, a spregledana dediščina ponovno oživela, bo cenjena, zaščitena in ohranjena za bodoče rodove. Ker je del vsakega človeka, del nas vseh, del človeštva.

Od arheoloških nalaza do gastronomskih užitaka i održivih suvenirira

Zakoračili smo iz sadašnjosti u prošlost, za održivu budućnost! Naša inspiracija bila je priča o ulomcima prapovijesne posude iz razdoblja 2000 odnosno 1000 godina p. n. e., izgubljenima u vremenu i prostoru, koji su doživjeli svoj čarobni trenutak kada ih je, nakon godina iskopavanja i istraživanja, pronašao arheolog. Konzervator i lončar, koji su popunjavali praznine i stvarali nedostajuće čestice kako bi od njih nastala rekonstrukcija prapovijesne zdjele, postali su dio ove nadahnjujuće priče. Svaki otisak prsta i dlana, koji je u davnim vremenima nastao gnječenjem i oblikovanjem gline prilikom stvaranja zdjele, ostavio je svoj neizbrisiv trag i otisak tadašnjeg vremena i čovjeka. Otisak, koji je govorio o načinu života tadašnjih zajednica, u što su vjerovali, kako su komunicirali, surađivali, ratovali, radili razne rukotvorine i stvarali prekrasna umjetnička djela – keramiku, nakit, odjeću. Govorio o onome što su jeli. Povratak u sadašnjost ispleo je nove, današnjem vremenu prilagođene priče. Priču o posjetitelju kojeg ugostitelj poslužuje s prapovijesnim jelom, serviranim u rekonstruiranoj prapovijesnoj zdjeli prilagođenoj današnjim potrebama. I o tome kako mu na rastanku ponudi zdjelu kao moderan suvenir naših krajeva, baštine i kulture. Kao suvenir u kojem

su stopljeni elementi zemlje, vode i zraka, te povezani toplinom sunca. Priču o tome kako posjetitelju nudimo više od suvenira, najviše koliko je moguće. Prstohvat domaće zemlje, naše zemlje, zemlje gradičina/kaštelira koja krasi posudu. I priču o Zemlji gradičina/kaštelira. Sve kako bi posjetitelj osjetio i doživio velikodušnost prirode, važnost zemlje i vode, te se prisjetio dragocjenog lončarskog znanja naših predaka koji su živjeli na našem teritoriju tijekom brončanog i željeznog doba. Da ih se sjeti i oda im počast. Da postane dio priče, posvećene održivoj budućnosti, u kojoj će ova bogata, a zaboravljena ponovo oživjeti, biti cijenjena, zaštićena i sačuvana za buduće generacije. Jer to je dio svakog čovjeka, dio svih nas, dio čovječanstva.

From an Archaeological Find to Gastronomic Pleasure and a Sustainable Souvenir

Stepping from the present we have entered the past, for a sustainable future! Our inspiration was a story on the fragments of a prehistoric bowl from 2000 or 1000 BCE lost in time and space that had their magic moment, when they were found by an archaeologist after years of excavation and research. The conservator-restorer and the potter, who remade and filled in the missing pieces to shape a reconstruction of the prehistoric bowl, have become part of this inspiring story. Every fingerprint and hand impression from the ancient times, when the bowl was made by kneading and shaping the clay, has left its indelible trace and made an imprint of those times and people. An imprint that told about the way of life in those ancient communities, what they believed in, how they communicated, cooperated, went to war, plied their trades and made wonderful works of art – ceramics, jewellery, clothing. An imprint that about what they ate. Returning to the present has woven new stories adapted to our time. A story about the visitor served a prehistoric dish by the catering provider, served in a reconstructed prehistoric bowl adapted to contemporary needs. A story about the bowl offered upon departure as a contemporary souvenir of our place, our heritage, our culture. As a memento blending together the elements of earth, water and air, connected by the warmth of the sun. A story about offering the visitor more than just a souvenir, the most we can offer. A pinch of home soil, our soil, the soil of hill forts or castellieri/kaštelirji, which adorns the bowl. And the story of the Land of Hill Forts. All of this, so that the visitor can again feel and understand nature's generosity, the importance of the earth and water and remember the value of pottery skills of our ancestors, who lived in our territory in the Bronze and Iron Ages. To remember them and pay tribute to them. So the visitor can become part of the story intended for a sustainable future, in which this rich, yet neglected heritage will become alive again, will be valued, protected and preserved for future generations. Because this heritage is part of every human being, of all of us, part of all of humanity.

BUILDING THE ETHNOPÔLE: ELICITING AND SHARING ETHNOGRAPHIC KNOWLEDGE

CHARLIE MANSFIELD, Dr.

University of Plymouth, Faculty of Arts, Humanities
and Business, Plymouth Business School
Cookworthy Building, Drake Circus, Plymouth, PL4
8AA, UK

e-mail: charlie.mansfield@plymouth.ac.uk

The concept of the ethnopôle is not known in the UK. However, with rising tourism interest in cultural heritage, museums across Britain are seeking methods of unlocking the intangible cultural heritage of local residents and sharing that before it is lost. This is a fragile knowledge of the uses and practices of disappearing urban space, of plants and food stuffs, of clothing and work practices that were more in-tune with local, sustainable production. With the emergence of post-humanism based on a Deleuze's reading of Spinoza's ethics this contribution outlines new methodologies in building the ethnopôle. Under the EU ERASMUS+ Teaching Mobility, Dr Charlie Mansfield has developed and taught innovative data collection methods in France and the UK. This methodology draws on ethnographic interviewing and interpretative phenomenological analysis to engage local citizens in sharing and taking authorship of their own intangible cultural heritage (ICH). His workshops equip local people with social, narrative and technology skills for continuing the ethnological and auto-ethnographic building processes. This fulfils identity creation in the cultural exchange of a new tourism environment. New knowledge-management (KM) systems and narrative methods are combined to build an open archive of cultural heritage using voices, recipes, music, bio-diversity management and stories. Thanks to Mansfield's design of a mobile-friendly document specification, these cultural artefacts can be shared within the new museums and on the walking trails developed around heritage themes. Example projects: Blackdown Rings prehistoric hillfort and the development of a botanicals checklist for sourcing local food products for tourism.

Graditi etnopolis: pridobivati in deliti etnografsko znanje

Koncept etnopolisa (*ethnopôle*) v Veliki Britaniji ni znan. Vendar muzeji po celotni Britaniji zaradi rastočega turističnega interesa za kulturno dediščino iščejo metode za odkrivanje nesnovne kulturne dediščine lokalnih prebivalcev, da bi jo delili z drugimi, preden bo izgubljena. Gre za krhko znanje o rabi in praksah izginjajočih urbanih prostorov, rastlin in živil, oblačil in delovnih praks, ki so bile bolj uglašene z lokalno, trajnostno proizvodnjo. Z nastopom posthumanizma, utemeljenega na Deleuzovem branju Spinozove etike, ta prispevek očrta nove metodologije za gradnjo etnopolisa. V programu EU ERASMUS+ mobilnost osebja za poučevanje je dr. Charlie Mansfield razvil in poučeval inovativne metode pridobivanja podatkov v Franciji in Veliki Britaniji. Ta metodologija črpa iz etnografskega intervjuvanja in interpretativne fenomenološke analize pri vključevanju lokalnih prebivalcev, da delijo in prevzamejo avtorstvo lastne nesnovne kulturne dediščine (NKD). Njegove delavnice opremito lokalne prebivalce z družbenimi, narativnimi in tehnološkimi spretnostmi za nadaljevanje etnoloških in avtoetnografskih oblikovnih procesov. To uresničuje ustvarjanje identitete v kulturni izmenjavi novega turističnega okolja. Novi sistemi upravljanja znanja (UZ) in narativne metode so združene za vzpostavitev odprtega arhiva kulturne dediščine z uporabo glasov, receptov, glasbe, zgodb in upravljanja biodiverzitete. Zahvaljujoč Mansfieldovemu načrtu mobilnim telefonom prijaznih specifikacij dokumentov, je mogoče te kulturne artefakte deliti z novimi muzeji in na pohodnih poteh, vzpostavljenih na tematikah dediščine.

Primeri projektov sta prazgodovinsko gradišče Blackdown Rings ter razvoj botaničnega seznama za pridobivanje lokalnih prehrabnih produktov za turizem.

Izgradnja etnopolisa: stjecanje i dijeljenje etnografskog znanja

Koncept etnopolisa (*ethnopôle*) nije poznat u Velikoj Britaniji. Međutim, s porastom turističkog zanimanja za kulturnu baštinu, muzeji širom Velike Britanije traže metode za istraživanje nematerijalne kulturne baštine lokalnog stanovništva kako bi je podijelili s drugima prije nego što se izgubi. Krhko je znanje o upotrebi i praksi nestajućeg urbanog prostora, biljaka i hrane, odjeće i radne prakse koji su bili usklađeni s lokalnom, održivom proizvodnjom. Pojavom posthumanizma, utemeljenom na Deleuzovom čitanju Spinozine etike, u ovom su radu opisane nove metodologije za izgradnju etnopolisa. U sklopu programa EU ERASMUS+ mobilnost nastavnog osoblja, dr. Charlie Mansfield razvio je i podučavao inovativne metode prikupljanja podataka u Francuskoj i Velikoj Britaniji. Ova metodologija proizilazi iz etnografskog intervjuiranja i interpretativne fenomenološke analize za uključivanje lokalnog stanovništva kako bi dijelili i preuzeli autorstvo vlastite nematerijalne kulturne baštine (NKB). Njegove radionice pružaju lokalnom stanovništvu društvene, narativne i tehnološke vještine za nastavak etnoloških i auto-etnografskih procesa izgradnje. Time se ispunjava kreiranje identiteta u kulturnoj razmjeni novog turističkog okruženja. Novi sistemi upravljanja znanjem (UZ) i narativne metode kombiniraju se kako bi se uspostavio otvoreni arhiv kulturne baštine s upotrebom glasova, recepata, glazbe, priča i upravljanja bioraznolikošću. Zahvaljujući Mansfieldovom nacrtu specifikacije dokumenata prilagođenoj mobilnim telefonima, ovi kulturni artefakti mogu se dijeliti s novim muzejima i na pješačkim stazama razvijenim oko tematika baštine. Primjer projekta je prapovijesna gradina Blackdown Rings i izrada botaničkog popisa za dobivanje lokalnih prehrabnih proizvoda u svrhu turizma.

PROJEKT KAŠTELIR IN TURISTIČNI VODNIKI

BOGDAN MACAROL

*Društvo turističnih vodnikov Krasa in Brkinov
Lipiška cesta 25, 6210 Sežana, Slovenija*

*Tourist Guide Society of the Karst and Brkini
Lipiška cesta 25, SI-6210 Sežana, Slovenia*

e-mail: bogdan.macarol@guest.arnes.si

Turistični vodniki so sestavni in pogostokrat ključni del sodobnega turizma. Kot posredniki med ponudbo in povpraševanjem (turisti) so pogostokrat edini živi stik med gosti in lokalnim doživetjem v obliki zanimivosti, posebnosti in značilnosti predstavljene kulture in narave. Sem nedvomno sodijo tudi gradišča in kaštelirska kultura, ki ima na območju od Krasa in Brkinov do Istre številne, zlasti materialne ostaline, ki pa so bile vodnikom, kot tudi splošni javnosti, do sedaj le malo poznane. Projekt to hibo odpravlja, saj je bilo v intenzivno trodnevno usposabljanje vključenih kar 25 lokalnih vodnikov. Strokovnjaki so jim tako podali osnove znanj na temo snovne in nesnovne kulturne in naravne dediščine lokalnih gradišč z vidika različnih ved, med njimi arheologije, zgodovine, biologije, etnologije, arhitekture in muzikologije. Ker je pridobljena spoznanja potrebno prenesti tudi v vodniško delo, so bila usposabljanju dodana metodološka znanja, tokrat na temo 5-zvezdičnih doživetij in zgodbarjenja. Vodniki so morali na temo izbranih gradišč osebno pripraviti tudi seminarske naloge, ki so jih pred komisijo vsi tudi uspešno zagovarjali. Tako usposobljeni vodniki bodo sedaj bolj uspešni tudi v vlogi promotorjev in ambasadov turizma lastne turistične destinacije. Z dobrim partnerskim sodelovanjem med izvajalci projekta in vodniki, organizirani v Društvo turističnih vodnikov Krasa in Brkinov, ima projekt značilnosti primera dobre prakse.

Projekt Kaštelir i turistički vodiči

Turistički vodiči sestavni su i često ključni dio modernog turizma. Kao posrednici između ponude i potražnje (turisti), oni su često jedini živi kontakt između gostiju i lokalnog iskustva, u obliku zanimljivosti, posebnosti i značaja predstavljene kulture i prirode. To nedvojbeno uključuje i gradine te kulturu kaštelira koja, na području od Krasa i Brkina do Istre, ima prije svega mnogo materijalnih ostataka koji su do sada bili malo poznati vodičima, ali i široj javnosti. Projekt rješava ovaj nedostatak, u intenzivno trodnevno osposobljavanje bilo je uključeno čak 25 lokalnih vodiča. Stručnjaci su im dali osnove znanja o materijalnoj i nematerijalnoj kulturnoj i prirodnoj baštini lokalnih gradina iz vidika različitih znanosti, uključujući arheologiju, povijest, biologiju, etnologiju, arhitekturu i muzikologiju. Kako je stečeno znanje potrebno prenijeti na rad vodiča, osposobljavanju je dodano metodološko znanje, ovaj put na temu iskustava s 5 zvjezdica i pripovijedanja. Vodiči su morali osobno pripremiti seminarske radove na temu odabranih gradina, koje su također svi uspješno obranili pred komisijom. Tako osposobljeni vodiči sada će biti uspješniji u ulozi promotora i ambasadora turizma vlastite turističke destinacije. Uz dobro partnerstvo između izvođača projekta i vodiča, organiziranih u Udruzi turističkih vodiča Krasa i Brkina, projekt ima obilježja primjera dobre prakse.

Project Kaštelir and Tourist Guides

Tourist guides are an integral and often the key element of modern tourism. As intermediaries between supply and demand (tourists) they are often the only live connection between guests and the local experience in the form of sights, peculiarities and features of a presented culture and nature. Certainly hill forts and the Castellieri culture

are such a feature with a lot of material remains in the area between the Karst, Brkini and Istria that, however, were thus far only barely known to guides and the general population. The Project Kaštelir is removing this obstacle, as a total of 25 local guides underwent an intensive three-day course. Specialists have provided them with the basic knowledge on the tangible and intangible cultural and natural heritage from various fields, i.a. archaeology, history, biology, ethnology, architecture and musicology. As the acquired knowledge needs to be transferred into guide work, additional methodological proficiencies have been included in the course, this time on five-star experiences and storytelling. Guides also had to write seminary papers on selected hill forts; all papers were successfully defended. Thus, qualified guides will be even more successful also as promoters and ambassadors of tourism for their own tourist destinations. With the good partner cooperation between the project team and guides, organized into the Tourist Guide Society of the Karst and Brkini, the project has all the characteristics of an example of good practice.

**IZBRANI KAŠTELIRJI V ČASU IN
PROSTORU 1**

**ODABRANI KAŠTELIRI U VREMENU I
PROSTORU 1**

**SELECTED HILL FORTS IN TIME AND
SPACE 1**

ŠTANJELSKJE ZGODBE V ČASU IN PROSTORU: PREZENTACIJA IN INTERPRETACIJA PRAZGODOVINSKE IN OSTALE DEDIŠČINE ŠTANJELA ZA OBISKOVALCE

NATAŠA KOLENC, arhitektka konservatorica, s.p./architect conservationist, PE

Lipa 11, 5296 Kostanjevica na Krasu, Slovenija

Lipa 11, SI-5296 Kostanjevica na Krasu, Slovenia

e-mail: natasakolenc@hotmail.com

Zgodba Štanjela, kot ga vidimo danes, je zgodba nalaganja plasti življenja številnih posameznikov in ljudstev, ki so prihajali in odhajali s tega prostora več tisoč let. V okviru projekta KAŠTELIR je bila glavna pozornost posvečena dediščini prazgodovinskih gradišč ali kaštelirjev, naselij iz 2. in 1. tisočletja pr. n. št., ki so močno zaznamovala tudi kraško pokrajino – in hkrati ostala skoraj povsem nepoznana. Podobno je veljalo tudi za štanjelsko gradišče, ki je dolgo ostalo skrito pod kasnejšimi stavbami in ulicami. Z njegovimi ostanki so se srečevali arheologi in drugi strokovnjaki, do širše javnosti pa njihovi izsledki niso prišli. Da bi prebivalcem in obiskovalcem približali dediščino časovno bolj oddaljenih obdobj, morajo biti te vsebine primerno predstavljene in interpretirane. Kot del temeljne interpretativne infrastrukture sta bila v Štanjelu zasnovani dve posebni točki s povsem novo vsebino: mini muzej Skriti Štanjel v Kobdiljskem stolpu ter arheološko območje Gledanica na vrhu štanjelskega hriba. Obe točki sta povezani v novo nastalo pot ogleda »Štanjel skozi čas«, katere program obiskovalce popelje do izbranih zanimivih kotičkov Štanjela, preko z njimi povezanih zgodb. Razstava Skriti Štanjel obiskovalca pritegne v slikoviti Kobdiljski stolp, v katerem je zgoščeno predstavljena zgodba Štanjela od prazgodovine do današnjih dni – skozi preplet kratkih besedil, slik in konkretnih arheoloških najdb, ki so bile dejansko najdene prav v Štanjelu. Novo urejeno arheološko območje Gledanica na vrhu hriba Turn je Štanjelu dalo povsem novo privlačno vsebino: z razglediščem, restavriranim starodavnim stolpom ter kamnitimi klopmi, katerih zasnova se navezuje na zgodbo nekdanjega štanjelskega gradišča. Zgodbe »Štanjela skozi čas« bodo obiskovalci lahko bolj poglobljeno doživeli tudi s pomočjo nove digitalne aplikacije z obogateno resničnostjo – v spremstvu Avika, dečka iz štanjelske davne preteklosti.

Priče o Štanjelu u vremenu i prostoru: prezentacija i interpretacija prapovijesne i druge baštine Štanjela za posjetitelje

Priča o Štanjelu, kakvog danas poznajemo, priča je o slojevima života mnogih pojedinaca i naroda koji su tisućama godina dolazili i odlazili s ovog područja. U sklopu projekta KAŠTELIR najveća pažnja bila je posvećena baštini prapovijesnih gradina ili kaštelira, naselja iz 2. i 1. tisućljeća p. n. e. koji su također snažno obilježili kraški krajolik – i istodobno ostali skoro potpuno nepoznati. Slično je važno i za štanjelsku gradinu, koja je dugo vremena ostala skrivena ispod kasnijih zgrada i ulica. Na njene ostatke nailazili su arheolozi i drugi stručnjaci, međutim njihovi nalazi nisu došli do šire javnosti. Kako bi se stanovnicima i posjetiteljima približila baština udaljenijih razdoblja, ti sadržaji moraju biti pravilno prezentirani i interpretirani. Kao dio temeljne interpretacijske infrastrukture u Štanjelu su osmišljene dvije posebne točke s potpuno novim sadržajem: mini muzej Skriveni Štanjel u Kobdiljskom tornju i arheološko područje Gledanica na vrhu štanjelskog brda. Obje točke povezane su novonastalom stazom pogleda »Štanjel kroz vrijeme«, čiji program, kroz povezane priče, posjetitelje vodi u odabrane zanimljive kutke Štanjela. Izložba Skriveni Štanjel posjetitelja privuče slikovitom Kobdiljskom tornju gdje je prezentirana priča o Štanjelu od prapovijesti do danas

– prepletanjem kratkih tekstova, slika i konkretnih arheoloških nalaza koji su zapravo pronađeni u Štanjelu. Novo uređeno arheološko područje Gledanica na vrhu brda Turn dalo je Štanjelu posve novi atraktivan sadržaj: s vidikovcem, obnovljenim drevnim tornjem i kamenim klupama, čiji je dizajn vezan uz priču o nekadašnjoj štanjelskoj gradini. Posjetitelji će moći dublje doživjeti priče o »Štanjelu kroz vrijeme« uz pomoć nove digitalne aplikacije s proširenom stvarnošću – u pratnji Avika, dječaka iz davne prošlosti Štanjela.

Štanjel Stories in Time and Space: the Presentation and Interpretation of Prehistoric and Other Heritage of Štanjel for Visitors

The story of Štanjel as we see it today is the story of the layers left behind by the lives of numerous individuals and peoples that arrived to or left this area throughout the millennia. In the Project KAŠTELIR the main attention was on the heritage of prehistoric hill forts or castelleri/kaštelirji, settlements from the second and first millennium BCE that also greatly marked the Karst landscape – but also remained almost completely unknown. This was also largely true for the Štanjel hill fort that long remained hidden under later buildings and streets. While archaeologists and other researchers came in contact with its remains, their findings did not reach the broader public. In order to bring the oldest heritage of Štanjel closer to its inhabitants and visitors, this content needs to be appropriately presented and interpreted. Two special points with completely new content have been devised in Štanjel as part of its fundamental interpretative infrastructure: the miniature museum Hidden Štanjel in the tower of Kobdilj and the archaeological area Gledanica at the top of Štanjel. Both points are integrated in the newly established sightseeing trail 'Štanjel Through the Ages'. Its programme leads visitors to selected interesting corners of Štanjel and stories connected to them. The exhibition Hidden Štanjel attracts visitors to the picturesque tower of Kobdilj, where the story of Štanjel from prehistory to today is compactly presented with the intertwinement of short texts, images and actual archaeological finds from Štanjel. The newly designed archaeological area Gledanica at the top of the Turn hill provided Štanjel with brand new attractive content: an overlook, a restored ancient tower and stone benches, the design of which is connected to the story of the former Štanjel hill fort. Visitors will also be able to experience the stories of 'Štanjel Through the Ages' more in-depth with the help of a new digital application with augmented reality – in the company of Aviko, a boy from Štanjel's ancient past.

KAŠLERSKE ZGODBE V ČASU IN PROSTORU – PREZENTACIJA IN INTERPRETACIJA PRAZGODOVINSKE IN OSTALE DEDIŠČINE KAŠTELIRJA NAD KORTAMI ZA OBISKOVALCE

MAŠA SAKARA, dr./Dr., muzejska svetovalka/Museum Advisor

Pokrajinski muzej Koper
Kidričeva ulica 19, 6000 Koper, Slovenija

Koper Regional Museum
Kidričeva ulica 19, SI-6000 Koper, Slovenia

e-mail: masa.sakara@pokrajinskimuzejkoper.si

Arheološko najdišče, prazgodovinska višinska utrjena naselbina Kaštelir nad Kortami, po domače Kašler, je v arheološki literaturi poznano že več kot 100 let. Številne arheološke raziskave so omogočile zgodnje ovrednotenje najdišča, ki je zaščiteno kot spomenik lokalnega pomena. K ohranitvi arheološkega najdišča v celoti je pripomoglo tudi dejstvo, da je večina parcel v lasti države. V okviru Interreg projekta SI-HR z akronimom KAŠTELIR je bil eden izmed ciljev oživitve štirih prazgodovinskih utrjenih naselbin na območju od Krasa do Kvarnerja s pripravo arheoloških in botaničnih poti ter zunanje in notranje infotočke. V prispevku bomo osvetlili potek priprave turistične oživitve arheološkega najdišča Kaštelir ter prikazali rezultate načrtovanja in izvedbe dveh info točk ter arheološke in botaničnih poti.

Kašlerske priče u vremenu i prostoru – Presentacija i interpretacija prapovijesne i ostale baštine Kaštelira iznad Korti za posjetitelje

Arheološko nalazište, prapovijesno visinsko utvrđeno naselje Kaštelir iznad Korti, prema mještanima Kašler, u arheološkoj je literaturi poznato više od 100 godina. Brojna arheološka istraživanja omogućila su ranu procjenu nalazišta koje je zaštićeno kao spomenik lokalnog značaja. Činjenica da je većina parcela u državnom vlasništvu također je pridonijela očuvanju arheološkog nalazišta u cjelini. U okviru Interreg projekta SI-HR s akronimom KAŠTELIR, jedan od ciljeva bio je oživjeti četiri prapovijesna utvrđena naselja na području od Krasa do Kvarnera, pripremom arheoloških i botaničkih staza te vanjske i unutarnje info točke. U ovom ćemo članku osvijetliti tijek priprema za turističku revitalizaciju arheološkog nalazišta Kaštelir i predstaviti rezultate planiranja i provedbe dviju info točaka, te arheoloških i botaničkih staza.

Kašler Stories in Time and Space: the Presentation and Interpretation of Prehistoric and Other Heritage of Kaštelir above Korte for Visitors

The archaeological site of the prehistoric elevated fortified settlement Kaštelir above Korte, locally known as Kašler, has been known for over a century in archaeological literature. Numerous archaeological excavations have enabled an early evaluation of the site, protected as a monument of local importance. The fact that most plots are state-owned also contributed to the preservation of the site as a whole. One of the goals of the Interreg SI-HR project with the acronym KAŠTELIR was the revival of four prehistoric fortified settlements in the area between the Karst and Kvarner with the establishment of archaeological and botanical paths as well as interior and exterior info-points. This paper sheds light on the process of reviving the archaeological site Kaštelir and presents results of the planning and establishment of two info-points as well as an archaeological and several botanical paths.

ZGODBE IZ DEŽELE KAŠTELIRJEV 2
PRIČE IZ ZEMLJE KAŠTELIRA 2
TALES FROM THE LAND OF HILL
FORTS 2

ARHEOLOŠKI LOKALITETI U OPĆINI LANIŠĆE S OSVRTOM NA NALAZE IZ KAŠTELA RAŠPOR

TATJANA BRADARA, dr. sc./Dr., muzejska savjetnica/Museum Advisor

Arheološki muzej Istre
Carrarina ulica 3, 52100 Pula, Hrvatska

Archaeological Museum of Istria
Carrarina ulica 3, HR-52100 Pula, Croatia

e-mail: tatjana.bradara@ami-pula.hr

Općina Lanišće nalazi se na Čičariji, području koje je slabo arheološki istraženo. Na području ove Općine istraživani su jedino prapovijesni lokaliteti Lokve, Novačka pećina, Pećina na Brehu i Klinovica, a temeljito je rekognoscirana mletačko-austrijska granica. Temeljem terenskog obilaska, arheoloških i speleoloških istraživanja, objavljenih tekstova, pregleda karata, podataka koji se čuvaju u Arheološkom muzeju Istre u Puli te informacija lokalnog stanovništva donosi se kratak pregled trenutno poznatih nalazišta i lokaliteta od prapovijesti do novog vijeka. Ostaci utvrde Rašpor smješteni su na brdu Gradina. Arheoloških istraživanja nije bilo, nisu pronađeni stariji nepokretni i pokretni nalazi, ali se pretpostavlja kontinuitet gradnje od prapovijesti. U kaštelu na površini prikupljeni su keramički i stakleni ulomci iz 15. i 16. stoljeća, a proizvedeni su u radioničkim centrima Padske nizine. S jugozapadne strane brda pronađen je srebrni mletački novčić koji se okvirno može datirati u zadnju četvrtinu 14. stoljeća.

Arheološke lokacije v Občini Lanišće s prikazom najdb iz kaštela Rašpor

Občina Lanišće se nahaja v Čičariji, na območju, ki je arheološko slabo raziskano. Na ozemlju te občine so bile raziskane le prazgodovinske lokacije Lokve, Novačka pećina (jama), Pećina na Brehu in Klinovica, temeljito pa še beneško-avstrijska meja. Na podlagi terenskega ogleda, arheoloških in speleoloških raziskav, objavljenih besedil, pregleda zemljevidov, podatkov, ki jih hrani Arheološki muzej Istre v Puli ter informacij, pridobljenih s strani lokalnega prebivalstva, prispevek prinaša kratek pregled trenutno poznanih najdišč in lokacij od prazgodovine do novega veka. Ostanke trdnjave Rašpor ležijo na hribu Gradina. Čeprav arheoloških raziskav ni bilo in niso bile najdene starejše nepremične ali premične najdbe, se tam predvideva kontinuirana gradnja od prazgodovine. V kaštelu so na površini najdeni fragmenti keramike in stekla iz 15. in 16. stoletja, ki so bili izdelani v obrtniških centrih Padske nižine. Na jugozahodni strani hriba je bil najden beneški srebrnik, ki ga je moč okvirno datirati v zadnjo četrtino 14. stoletja.

Archaeological Locations in the Municipality of Lanišće With a Review of the Finds from Rašpor Castle

The Municipality of Lanišće lies in Čičarija, an area that is archaeologically poorly surveyed. In this municipality's territory only the prehistoric locations of Lokve, Novačka pećina (cave), Pećina na Brehu and Klinovica have been investigated, along with the Venetian-Austrian border that has undergone thorough research. Predicated on a terrain survey, archaeological and speleological research, published texts, map surveys, information held by the Archaeological Museum of Istria and collected from the local population, this paper presents a brief overview of the presently known sites and locations from prehistory to the modern period. The remnants of Rašpor fortress lie on Gradina hill. Although there was no archaeological survey nor were any unmoveable or moveable finds found, continuous construction on the hill is expected since prehistory. In the castle, ceramics and glass fragments from the fifteenth and sixteenth century have been found, made in manufacturing centres of the Po Valley. On the south-western side of the hill a Venetian silver coin has been found, which can be dated to the last quarter of the fourteenth century.

NAJSTAREJŠA ZGODOVINA KOMENSKEGA KRASA IN ZGODOVINSKI RAZVOJ ŠTANJELA OD PRAZGODOVINE DO SREDNJEGA VEKA

PATRICIJA BRATINA, konservator, konservatorski svetnik/Conservationist, Conservation Councillor

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenija, OE
Nova Gorica
Delpinova ulica 16, 5000 Nova Gorica, Slovenija

Institute for the Protection of Cultural Heritage of
Slovenia, OE Nova Gorica
Delpinova ulica 16, SI-5000 Nova Gorica, Slovenia

e-mail: patricija.bratina@zvkd.si

Prispevek prinaša zgodovinski oris območja severne kraške planote t. i. Komenskega Krasa v obdobju bronaste in železne dobe. Na osnovi arheoloških raziskav na najdiščih Tabor pri Vojščici, Sveti Ambrož pri Temnici, Debela griža pri Volčjem Gradu, Britof pri Zagrajcu in Tomajskem gradišču predstavi čas nastanka gradišč, utrjenih naselbin na višje ležečih, naravno zavarovanih in strateško dobro umeščenih vrhovih in planotah. Posebej podrobno je v prispevku obravnavano območje štanjelskega hriba z naseljem Štanjel. Tako prikazuje podroben pregled rezultatov arheoloških raziskav v zadnjih dveh desetletjih in, na osnovi le-teh, razlago razvoja Štanjela od najstarejše poselitve v obdobju prazgodovine, prek naselitve v času zgodnjega in poznega Rima, do izgradnje protiturškega tabora in gradu v 15. in 16. stoletju.

Najstarija povijest Komenskog Krasa i povijesni razvoj Štanjela od prapovijesti do srednjeg vijeka

Rad donosi povijesni pregled područja sjeverne kraške visoravni tzv. Komenskog Krasa u razdoblju brončanog i željeznog doba. Na temelju arheoloških istraživanja na nalazištima Tabor kod Vojščice, Sveti Ambrož kod Temnice, Debela griža na Volčjem Gradu, Britof kod Zagajca i Tomajska gradina, rad predstavlja vrijeme nastanka gradina, utvrđenih naselja na višim, prirodno zaštićenim i strateški smještenim vrhovima i visoravnima. U članku se detaljno obrađuje područje štanjelskog brijega s naseljem Štanjel. Prikazuje se detaljan pregled rezultata arheoloških istraživanja u posljednja dva desetljeća i, na temelju njih, obrazloženje razvoja Štanjela od nastarijeg naselja u prapovijesti, preko naseljavanja u doba ranog i kasnog Rimskog Carstva, do gradnje protuturskog tabora i dvorca u 15. i 16. stoljeću.

The Oldest History of the Komen Karst and the Historical Development of Štanjel from Prehistory to the Middle Ages

This paper presents an historical outline of the area of the northern Karst plateau, the so-called Komen Karst, in the Bronze and Iron Ages. Predicated on archaeological surveys of the sites of Tabor at Vojščica, Sveti Ambrož at Temnica, Debela griža at Volčji Grad, Britof at Zagajec and the Tomaj hill fort, the paper presents the period of the emergence of hill forts, fortified settlements on elevated, naturally protected and strategically well-positioned hilltops and plateaus. The paper discusses the area of Štanjel hill with the settlement of Štanjel in particular detail. Thus, it shows a detailed overview of archaeological survey results in the past two decades and, based on them, an explanation of Štanjel's evolution from the earliest settlement in prehistory, through settlements in the early and late Roman periods, until the construction of anti-Turk fortifications and a castle in the fifteenth and sixteenth century.

O MENZAH IN SLADOKUSCIH ZGODNJE IN SREDNJE BRONASTE DOBE V GRADIŠČU MONKODONJA PRI ROVINJU V ISTRI

ANJA HELLMUTH KRAMBERGER, doc. dr./Assist. Prof.

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo
Zavetiška ulica 5, 1000 Ljubljana, Slovenija

University of Ljubljana, Faculty of Arts,
Department of Archaeology
Zavetiška ulica 5, SI-1000 Ljubljana, Slovenia

e-mail: anja.hellmuth-kramberger@ff.uni-lj.si

Gradišče Monkodonja, ki se nahaja južno od Rovinja na zahodni obali Istrskega polotoka, je doslej najbolje raziskana utrjena višinska naselbina. V dvanajstih letih izkopavanj, ki jih je opravila hrvaško-nemško-slovenska raziskovalna skupina pod vodstvom Bibe Tržan, Kristine Mihovilić in Bernharda Hänsela med letoma 1997 in 2008, so bili izkopani približno 3 % naselbine, rezultati pa objavljeni v treh obsežnih monografijah in številnih člankih. Izkopavanja so razkrila obilo spoznanj o arhitekturi, družbeni strukturi, pogrebnih običajih, materialni kulturi, trgovini in prehrani prebivalcev v razviti zgodnji in srednji bronasti dobi; gradišče Monkodonja je danes najpomembnejša referenčna točka za raziskave fenomena gradišč ali kaštelirjev. Razmere za prezervacijo na Krasu so nam dale precej neuravnoteženo sliko rastlinskih in živalskih ostankov. Medtem ko se je ohranilo na tisoče živalskih kosti, je število najdb rastlinskih ostankov zelo skromno. Kljub temu je arheobotanik Helmut Kroll uspel identificirati nekaj poljščin, ki omogočajo skromen vpogled v spekter rastlin, ki so jih poznali in konzumirali v gradišču Monkodonja. Velikanski razpon lončenine, ki je bil najden v Monkodonji, je posebnega pomena, saj ga je moč neposredno povezati z živalskimi in rastlinskimi ostanki. Podrobna analiza keramike omogoča vpogled v hrambo in pripravo hrane. Pokazano je bilo, da so v gradišču Monkodonja velike količine hrane shranjevali v posebne stavbe, shrambe. Hrano so najverjetneje pošiljali v močno utrjeno naselje, jo tam centralno hranili in mogoče celo razdeljevali v odmerjenih obrokih. Obstajajo tudi dokazi o obstoju posebnih menz, kjer so hrano za prebivalce pripravljali v večjem obsegu. Posledično je v naselbini obstajala specializacija v predelavi in razdeljevanju hrane, ki je presegala samozadostnost posameznih gospodinjstev.

O kantinama i sladokuscima ranog i srednjeg brončanog doba u gradini Monkodonja kod Rovinja u Istri

Gradina Monkodonja, smještena južno od Rovinja na zapadnoj obali Istarskog poluotoka, najistraženije je utvrđeno visokoplaninsko naselje do danas. Tijekom dvanaest godina iskopavanja koja je provela hrvatsko-njemačko-slovenska istraživačka grupa pod vodstvom Bibe Tržan, Kristine Mihovilić in Bernarda Hänsela između 1997. i 2008. godine, iskopano je oko 3 % naselja, a rezultati su objavljeni u trima opsežnim monografijama i brojnim člancima. Iskopavanja su donijela obilje spoznaja o arhitekturi, društvenoj strukturi, pogrebnim običajima, materijalnoj kulturi, trgovini i prehrani stanovnika u razvijenom ranom i srednjem brončanom dobu; gradina Monkodonja danas je najvažnija referentna točka za istraživanje fenomena gradina ili kaštelira. Uvjeti za očuvanje na Krasu pružili su nam prilično neuravnoteženu sliku biljnih i životinjskih ostataka. Dok su očuvane tisuće životinjskih kostiju, broj pronađenih biljnih ostataka vrlo je skroman. Ipak, arheobotaničar Helmut Kroll uspio je identificirati nekoliko usjeva koji pružaju skroman uvid u spektar biljaka koje su poznavali i konzumirali u gradini Monkodonja. Veliki raspon posuđa, koje je pronađeno u Monkodonji, od posebnog je značaja, jer se može izravno povezati s životinjskim i biljnim ostacima. Detaljna analiza keramike omogućava uvid u skladištenje i pripremu hrane. Ispostavilo se da su u gradini Monkodonja velike količine hrane čuvali u posebnim zgradama, skladištima. Hrana je najvjerojatnije bila poslana u

snažno utvrđeno naselje i tamo centralizirana, te se eventualno dijelila u odmjerenim obrocima. Postoje čak i dokazi o postojanju posebnih kantina gdje se je hrana za stanovnike pripremala u većem obimu. Prema tome, u naselju je postojala specijalizacija u preradi i distribuciji hrane koja je nadilazila samodovoljnost pojedinih domaćinstava.

On Early and Middle Bronze Age Canteen Kitchens and Gourmets in the Hill Fort of Monkodonja near Rovinj in Istria

The hill fort of Monkodonja, located south of Rovinj on the west coast of the Istrian peninsula, is the best-researched fortified hilltop settlement to date. During the twelve years of excavation work by a Croatian-German-Slovenian research team led by Biba Teržan, Kristina Mihovilić and Bernhard Hänsel between 1997 and 2008, approximately 3% of the settlement was excavated, with the results published in three large monographs and numerous articles. The excavations have yielded a wealth of knowledge on architecture, social structures, burial customs, material culture, trade and nutrition of the inhabitants of the developed Early and Middle Bronze Age and the hill fort of Monkodonja is today the most important reference point for research into the phenomenon of hill forts or castellieri. The preservation conditions in the Karst have given us a fairly unbalanced picture of plant and animal remains. While animal bones have survived in their thousands, botanical remains are only found in very modest numbers. Nevertheless, the archaeobotanist Helmut Kroll was able to identify some crops. They give a little insight into the spectrum of plants that were known and consumed in the hill fort of Monkodonja. The enormous spectrum of pottery that was found in Monkodonja is of special importance because it can be seen in direct connection with the animal and plant remains. The detailed analysis of the ceramics allows an insight into food storage and food preparation. It has been shown that in the hill fort of Monkodonja large amounts of food were stored in special buildings, storage rooms. The food was most likely delivered to the heavily fortified settlement, kept there centrally, and possibly even distributed in measured portions. There is also evidence of special canteen kitchens that have produced food for residents on a larger scale. Accordingly, there was a specialization in the settlement in food processing and distribution that goes beyond the self-sufficiency of each individual household.

ARHEOLOŠKE RAZISKAVE V ŠTANJELU MED LETOMA 2013 IN 2020

BARBARA BREZIGAR

Avgusta d.o.o.
Mestni trg 15, 5280 Idrija, Slovenij
Avgusta Ltd.
Mestni trg 15, SI-5280 Idrija, Slovenia

e-mail: brezigar.barbara2@gmail.com

MANCA OMAHEN GRUŠKOVNJAK

Gorenjski muzej
Tomšičeva 42, 4000 Kranj, Slovenija
Gorenjska Museum
Tomšičeva 42, SI-4000 Kranj, Slovenia

e-mail: manca.omahen@gmail.com

Med letoma 2013 in 2020 je podjetje Avgusta d.o.o. izvedlo več arheoloških raziskav pri gradnji podzemne komunalne infrastrukture in drugih gradbenih posegih na različnih lokacijah v Štanjelu. Pri tem so bile na več mestih v plasteh tik nad apnenčasto skalno osnovo odkrite naselbinske ostaline in najdbe iz časa prazgodovine, ki pa se zaradi kontinuirane poselitve tega prostora od prazgodovine skozi antiko in srednji vek do danes, močno prepletajo z ostanki kasnejših poselitev. Na lokaciji predvidenih parkirišč na severnem pobočju štanjelske vzpetine Turn so bili dokumentirani v skalo vsekani izravnani platoji, ki jih na podlagi najdb postavljamo v prazgodovinsko obdobje in kažejo umeten način prilagoditve sicer dokaj strmega naravnega terena, v želji pridobiti čim več naselitvenega prostora. Arheološka izkopavanja so potekala tudi na severnem delu štanjelskega obzidja v letih 2017–2018 in so bila v prvi meri namenjena raziskavam danes izginulega severnega obrambnega stolpa tega obzidja, pri tem pa so naletela na starejše, prazgodovinske ostaline, in sicer več nivojev nasutij za domnevne naselbinske terase, ostanke objektov in morebitno strukturo obrambne narave. Sinteza novoodkritih arheoloških ostalin, skupaj z rezultati preteklih arheoloških raziskav, nam pokaže izpopolnjeno sliko in nova spoznanja o obsegu in načinu poselitve gradišča.

Arheološka istraživanja u Štanjelu između 2013. i 2020. godine

Između 2013. i 2020. godine, tvrtka Avgusta d.o.o. izvela je nekoliko arheoloških istraživanja, prilikom izgradnje podzemne komunalne infrastrukture i druge građevinske intervencije na raznim lokacijama u Štanjelu. Pritom su, na nekoliko mjesta, u slojevima tik iznad vapnenačke stijene, otkriveni ostaci naselja i nalazi iz prapovijesnog razdoblja koji su uslijed kontinuiranog naseljavanja ovog područja, od prapovijesti, kroz antiku i srednji vijek, do danas, snažno isprepleteni s ostacima kasnijih naselja. Na lokaciji gdje su planirana parkirališta, na sjevernoj padini brda Turn, dokumentirane su zaravnjene površine urezane u stijenu koje, na temelju nalaza, svrstavamo u prapovijesno razdoblje, a predstavljaju umjetan način prilagođavanja inače prilično strmom prirodnom terenu, u želji da se dobije što više prostora za naseljavanje. Arheološka iskopavanja također su se odvijala u sjevernom dijelu štanjelskih zidina u razdoblju 2017.–2018. godine, i bila su prvenstveno namijenjena istraživanju sada već razrušenog sjevernog obrambenog tornja ovih zidina, a pritom su pronađeni i stariji prapovijesni ostaci, i to nekoliko razina nasipa za navodno naseljene terase, ostaci objekata, i moguća struktura obrambenog karaktera. Sinteza novootkrivenih arheoloških ostataka, zajedno s rezultatima prošlih arheoloških istraživanja, pokazuje nam dovršenu sliku i nove spoznaje o opsegu i načinu naseljavanje gradine.

Archaeological Surveys in Štanjel Between 2013 and 2020

Between 2013 and 2020, the company Avgusta Ltd. conducted several archaeological surveys during the construction

of public utility infrastructure and other construction interventions at various locations in Štanjel. In the process, remains of prehistoric settlement have been found in many places in the layers just above the limestone bedrock, although they are very intermixed with remains of later settlements due to the continuous population of the area from prehistory through classical antiquity and the Middle Ages until today. Levelled plateaus carved in rock have been documented at the location of the planned parking lots on the northern slope of the Štanjel hill of Turn. Based on finds, we have set the plateaus in the prehistoric period. They show an artificial adaptation of an otherwise quite steep natural terrain in order to gain as much ground for settlement as possible. In 2017–18, archaeological excavations have also taken place in the northern part of Štanjel's defensive walls and were foremost meant for the research on their erstwhile northern defence tower, thereby coming across older, prehistoric remains, i.e. several layers of deposits for alleged settlement terraces, structural remains and possible structures of a defensive nature. A synthesis of the newly discovered archaeological remains, together with results of past archaeological surveys, presents an improved picture and new findings on the hill fort's scale and manner of settlement.

RASTLINE DEŽELE KAŠTELIRJEV 2

BILJKE IZ ZEMLJE KAŠTELIRA 2

PLANTS OF THE LAND OF HILL
FORTS 2

ETNOBOTANIČNE ŠTUDIJE NA PODROČJU ZDRAVILNIH IN AROMATIČNIH RASTLIN

DEA BARIČEVIČ, dr./Dr., znanstvena svetnica/Senior Research Fellow

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta,
Oddelek za agronomijo
Jamnikarjeva ulica 101, 1000 Ljubljana, Slovenija

University of Ljubljana, Biotechnical Faculty,
Department of Agronomy
Jamnikarjeva ulica 101, SI-1000 Ljubljana, Slovenia

e-mail: dea.baricevic@bf.uni-lj.si

V mnogih regijah sveta je etnobotanično znanje, pridobljeno na osnovi opazovanja učinkov rastlin, živali ali mikroorganizmov na druge organizme, pomembno skrajšalo pot do odkrivanja hrane, zdravil in drugih proizvodov, ki so pomenili za prvotne prebivalce boljšo možnost preživetja v svojem etničnem okolju. Skozi zgodovino človeštva je tradicionalno znanje o uporabi rastlin primarno prehajalo iz generacije v generacijo oralno, obstajajo pa tudi stari zapisi zdravilcev različnih kultur/civilizacij kot je kitajska, arabska, indijska, azteška in evropska. Raziskovanje uporabe rastlin v avtohtoni skupnosti (s terenskimi raziskavami lokalnih virov s kompleksnim nizom metod, ki izhajajo iz družbenih in kulturnih ter naravoslovnih znanosti) ter kulturnih običajev v povezavi s to rabo rastlin nudi v razvitih državah številne možnosti za odkrivanje novih uporabnih vrednosti rastlin. V prispevku so podani primeri mednarodnih etnobotaničnih raziskav, ki obetajo na področju zdravilnih in aromatičnih rastlin mnoge prednosti kot je npr. uvajanje divje hrane v urbana okolja, turistično ponudbo regionalno/krajinsko značilnih jedi, ohranjanje biodiverzitete. Skupaj z etnofarmakološkim in fitokemijskim raziskovanjem rastlin obetajo etnobotanične študije tudi razvoj novih rastlinskih zdravil. Interakcija med avtohtonim prebivalstvom in priseljenci (tudi migranti z drugih kontinentov) je prav tako aktualni predmet raziskovanja etnobiologov/etnobotanikov v pogledu ohranjanja tradicionalnih rastlin in običajev ob prihodu v novo ekološko in kulturno okolje. Tovrstno raziskovanje je lahko v pomoč pri oblikovanju načrtovanja javnega zdravstva, namenjenega migrantskim skupinam v zahodni Evropi.

Etnobotanične študije na področju ljekovitog i aromatičnog bilja

Etnobotanično znanje, zasnovano na promatranju učinaka biljaka, životinja ili mikroorganizama na druge organizme, u mnogim je krajevima svijeta znatno skratilo put do otkrića hrane, lijekova i drugih proizvoda, što je prvobitnim stanovnicima pružilo veće šanse za opstanak u njihovom etničkom okruženju. Kroz povijest čovječanstva, tradicionalno znanje o korištenju biljaka prenosilo se usmeno sa generacije na generaciju, međutim postoje i drevni zapisi iscjelitelja iz različitih kultura/civilizacija poput kineske, arapske, indijske, aztečke i europske. U razvijenim zemljama, istraživanje o upotrebi biljaka u autohtonoj zajednici (terenskim istraživanjem lokalnih izvora uz kompleksan niz metoda koje proizilaze iz društvenih, kulturnih i prirodoslovnih znanosti) i kulturnih običaja, povezanih s tom upotrebom, pruža brojne mogućnosti za otkrivanje novih korisnih vrijednosti biljaka. U ovom su radu prikazani primjeri međunarodnih etnobotaničkih istraživanja koja obećavaju brojne prednosti na području ljekovitog i aromatičnog bilja, npr. uvođenje divlje hrane u urbane sredine, turistička ponuda jela značajnih za regiju/pokrajinu, očuvanje biološke raznolikosti. Uz etnofarmakološka i fitokemijska istraživanja biljaka, etnobotaničke studije također obećavaju razvoj novih biljnih lijekova. Interakcija između autotohnog stanovništva i preseljenika (uključujući migrante s drugih kontinenata) također je aktualna tema istraživanja etnobiologa/etnobotanika u smislu očuvanja tradicionalnih biljaka i običaja prilikom dolaska u novo ekološko i kulturno okruženje. Takva istraživanja mogu pomoći u oblikovanju planova javnog zdravstva za migrantske skupine u zapadnoj Europi.

Ethnobotanical Studies in the Field of Medicinal and Aromatic Plants

Ethnobotanical knowledge, based on the observation of the effects of plants, animals or microorganisms on other organisms, has in many regions of the world significantly shortened the path to discovering food, medicine and other products that provided the native population with a better chance of survival in their ethnic territory. Throughout human history, the traditional knowledge on plant use was primarily passed on orally from generation to generation, however, there are also ancient records by healers from various cultures/civilisations, e.g. the Chinese, Arab, Indian, Aztec and European. The research of plant use in autochthonous communities (with field work with local sources and a complex sequence of methods developed by social, cultural and nature sciences) and of the cultural customs in relation to plant use provides developed countries with many opportunities to discover new uses of plants. This paper presents cases of international ethnobotanical research that are promising many advantages in the field of medicinal and aromatic plants, e.g. by introducing wild food in urban environments, offering regional dishes to tourists, preserving biodiversity. Along with ethnopharmacological and phytochemical research, ethnobotanical studies are also promising in the development of new plant-based medicines. The interaction between autochthonous populations and immigrants (including from other continents) is an equally timely research subject for ethnobiologists/ethnobotanists in regard to preserving traditional plants and customs when arriving in a new ecological and cultural environment. This research can help in the formation of public health plans for migrant groups in Western Europe.

TRAVNIKI, BIODIVERZITETA, KI IZGINJA

JOŽE BAVCON, dr./Dr., znanstveni svetnik/Senior Research Fellow

BLANKA RAVNJAK, dr./Dr., asistentka/Teaching Assistant

Univerza v Ljubljani, Biotehnična fakulteta,
Oddelek za biologijo, Botanični vrt
Lžanska cesta 15, 1000 Ljubljana, Slovenija

University of Ljubljana, Biotechnical Faculty,
Department of Biology, Botanical Garden
Lžanska cesta 15, 1000 Ljubljana, Slovenia

e-mail: joze.bavcon@bf.uni-lj.si; blanka.ravnjak@bf.uni-lj.si

Travnike botanično sicer večinoma uvrščamo v različne združbe vendar nič manj pomemben ni njihov naravovarstveni in hortikulturni vidik. S čimer je izpostavljena njihova naravovarstvena in estetska vloga v krajini ter hkrati vez z našo tradicijo. Zaradi spremenjenega načina gospodarjenja pa tudi ta podoba zelo hitro izginja. V večjem delu Evrope je že skoraj izginila in tam so večinoma prisotne le še zelene polpuščave. A sedaj se to dogaja žal pred našimi očmi. Pisani travniki namreč vedno hitreje izginjajo. Ti travniki so naš zaklad pred domačim pragom, ki ga lahko opredelimo kot del trajnostnega gospodarstva. V hortikulturnem in ekoturističnem pogledu imajo pisani travniki bistveno višjo vrednost. Postanejo lahko tržni produkti, če jih le znamo razumeti v smislu naravnih cvetočih vrtov. Takšnih pisanih cvetočih travnikov v Evropi ni več veliko, zato so te površine tudi v različnih direktivah opredeljene kot varovane površine. V Sloveniji so pisani travniki v zadostni meri še vedno prisotni. Posebej na kraškem delu se, kljub težnjam k intenzivni pridelavi krme, zaradi narave same dokaj dobro upirajo, večji problem pa postaja zaraščanje. Prav zaradi tega velika pestrost marsikje izginja. Čeprav dandanes travniki za marsikoga ne predstavljajo esencialnega vira preživetja ali vira zaslužka, pa bi lahko postali pomemben produkt ekoturizma. Travniki in kraške gmajne so namreč vedno bili tudi del naše kulturne dediščine. Zato za njihovo ohranitev potrebujemo celovit pristop, ki bo vsem deležnikom v zaključnem krogu pomagal k preživetju teh biodiverzitetno zelo bogatih površin.

Livade, bioraznolikost koja nestaje

Iako su livade, večinom, botanički svrstane u različite zajednice, njihov ekološki i hortikulturni vidik nije ništa manje važan. Taj naglašava okolišne i estetske uloge livada u krajoliku, kao i njihovu povezanost s našom tradicijom. Međutim, ova slika livada brzo nestaje zbog promjena u načinu gospodarjenja i već je gotovo nestala u većem dijelu Evrope, gdje su uglavnom prisutne samo zelene polupustinje. Nažalost, ovo se danas događa i pred našim očima. Naime, šarene livade nestaju sve bržim tempom. Ove livade su naše lokalno blago, koje se može definirati kao dio održivog gospodarstva. Sa hortikulturne i eko turističke perspektive, šarene livade imaju značajno veću vrijednost. Ukoliko bismo na njih gledali kao na prirodno cvjetajuće vrtove, postali bi tržišni proizvodi. U Evropi više nema toliko šarenih livada, zato su ta područja u raznim direktivama također definirana kao zaštićena područja. U Sloveniji su šarene livade još uvijek prisutne u zadovoljivoj mjeri. Osobice u kraškom dijelu su zbog same prirode veoma izdržljive, unatoč težnji ka intenzivnoj proizvodnji krme. Veći problem postaje zarastanje, što vodi do nestanka velike raznolikosti na mnogim mjestima. Iako, za većinu, livade danas nisu bitan izvor opstanka ili prihoda, mogle bi postati važan proizvod eko turizma. Naime, livade i kraški gajevi uvijek su bili također dio naše kulturne baštine. Stoga nam je potreban sveobuhvatan pristup koji će u konačnoj fazi pomoći svim dionicima kako bi se osigurao opstanak ovih područja, bogatih biološkom raznolikošću.

Meadows, a Disappearing Biodiversity

Botanically, meadows are generally classified into various communities, yet their environmental and horticultural aspect is no less important. This accentuates the meadows' environmental and aesthetic roles in the landscape as well as their connection to our tradition. However, this image of the meadows is quickly disappearing due to changes in their management and has already almost vanished in much of Europe, where mostly only green semi-deserts remain. Sadly, this is now happening in front of us as well, as colourful meadows disappear at an ever faster rate. These meadows are our local treasure, which can be defined as part of a sustainable economy. From the horticultural and eco-tourist perspectives colourful meadows have a much higher value. If we could only understand them as natural flowering gardens, they could become marketable products. Since colourful flowering meadows have become very few in Europe, these areas are defined as protected in various directives. In Slovenia colourful meadows are still present to a sufficient extent. Due to the environment, they are especially enduring in the Karst, despite tendencies for intensive fodder production, although with overgrowing becoming a rising problem that leads to the disappearance of great diversity. While for most today meadows are not an essential source of survival or income, they could become an important product of eco-tourism, as meadows and Karst commons have always also been a part of our cultural heritage. Therefore, a comprehensive approach is needed, which will help all partners in the closing round to ensure the survival of these areas that are particularly rich in biodiversity.

POKUSNA PLOHA SA ŽUTIM ENCIJANOM

HRVOJE KRIVOŠIĆ, stručni suradnik za edukaciju/Expert Associate for Education

Javna ustanova Park prirode Učka
Liganj 42, 51415 Lovran, Hrvatska

Public Institution Nature Park Učka
Liganj 42, HR-51415 Lovran, Croatia

e-mail: hkrivosic@pp-ucka.hr

U sklopu Interreg projekta Kaštelir, projektni partner JUPP Učka pokušao je uspostaviti uvjete za uzgoj divljih i zaštićenih ljekovitih vrsta, značajnih za područje Učke i Čićarije. Jedna od vrsta na pokusnoj plohi bio je i žuti encijan (*Gentiana lutea ssp. Symphyandra*), koji nas povezuje i sa projektnim partnerom Općina Lanišće, u čijem grbu se nalazi upravo ta biljka. Ova biljna vrsta je značajna u narodnoj medicini Učke i Čićarije i već dulje vrijeme se nalazi u Crvenoj knjizi zaštićenih biljaka, čije je branje u prirodi zakonom zabranjeno. Kako se radi o biljci koju je teško razmnožiti, čak i u uvjetima prirodnog okruženja, a o uzgoju u Hrvatskoj nema zabilježenih znanstvenih pokušaja i nema literature, uzgoj i izazov za takav poduhvat bio je veliki i pionirski. S obzirom da je za uzgoj ove vrste presudna određena nadmorska visina (od 800-1500 m), za pokusnu plohu izabrana je lokacija koja se nalazi na 1200 metara nadmorske visine, između najvišeg vrha planine Učka, Vojaka i Suhog vrha, dakle u području stroge zaštite. Zbog potpunog nepoznavanja ove biljne vrste očekivali smo brže rezultate nego što je to moguće. Baveći se uzgojem ove biljke, postepeno učimo što je sve potrebno da bi od sjemena dobili dovoljno snažnu sadnicu koja bi mogla nastaviti rasti u uvjetima prirodnog okruženja. Vremenom, utrošenim u pokušaju uzgoja žutog encijana, shvatili smo da je krajnje vrijeme da je i mi upoznamo, te počnemo koristiti i cijeniti kao i naši preci. U sklopu ove prezentacije, detaljnije ćemo se upoznati cjelokupnom aktivnošću uzgoja žutog encijana, stručnim radom, nalazima i rezultatima koji obećavaju da ćemo u sljedećih nekoliko godina biti u mogućnosti pripremiti stručne osnove i smjernice za uzgoj ove vrijedne zaštićene biljke.

Poskusna površina z rumenim sviščem

V okviru Interreg projekta Kaštelir je projektni partner JUPP Učka pokušal vzpostaviti pogoje za gojenje divjih in zašćenih zdravilnih vrst rastlin, značilnih za območje Učke in Čićarije. Ena od vrst na poskusni plohi je bil tudi rumeni svišč (*Gentiana lutea ssp. Symphyandra*), ki nas povezuje tudi s projektnim partnerjem Občina Lanišće, v grbu katere se nahaja prav ta rastlina. Ta rastlinska vrsta je značila za ljudsko medicino Učke in Čićarije ter se že dlje časa nahaja v Rdeči knjigi zašćenih rastlin, katerih nabiranje v naravi je z zakonom prepovedano. Ker gre za rastlino, ki jo je težko razmnoževati, celo znotraj pogojev njenega naravnega okolja, o gojenju na Hrvaškem pa ni ne zabeleženih znanstvenih poskusov ne literature, je bilo tako njeno gojenje kot sam izziv za takšen podvig velik in pionirski. Glede na to, da je za gojenje te vrste odločilna določena nadmorska višina (od 800 do 1.500 m), za poskusno površino bila je izbrana lokacija na 1.200 metrih nadmorske višine, med najvišjim vrhom Učke, Vojakom in Suhim vrhom, torej na strogo zašćenem območju. Zaradi popolnega nepoznavanja te rastlinske vrste smo rezultate pričakovali prej, kot je bilo mogoče. Z njenim gojenjem se postopoma učimo vsega, kar je potrebno, da bi iz semen dobili dovolj močno sadiko, ki bi lahko rasla v pogojih svojega naravnega okolja. V času, ki smo ga porabili za poskus gojenja rumenega svišča, smo spoznali, da je skrajni čas, da rastlino spoznamo in začnemo uporabljati ter ceniti kot so jo naši predniki. V okviru te predstavitve bomo natančneje spoznali vse aktivnosti gojenja rumenega svišča, strokovno delo, ugotovitve in rezultate, ki obljublajo, da bomo v naslednjih nekaj letih lahko pripravili strokovne osnove in smernice za gojenje te dragocene zašćitene rastline.

Great Yellow Gentian Test Surface

In the Interreg project Kaštelir the project partner JUPP Učka tried to establish conditions for growing wild and protected medicinal plants typical of the Učka and Čićarija areas. One of the species grown on the test surface was the great yellow gentian (*Gentiana lutea ssp. Symphyandra*), which also connects us to the project partner Municipality of Lanišće, with this very plant in its coat of arms. This species is a typical ingredient in folk medicine in Učka and Čićarija and has been long since included in the Red Book of protected plants, the picking of which in nature is prohibited by law. Since it is hard to grow the plant even under the conditions of its natural environment and as in Croatia there are no recorded scientific experiments nor literature on how to grow it, its growing was a great and pioneer challenge and undertaking. As a specific altitude (800 to 1,500 metres) is decisive for growing this species, a location at 1,200 metres above sea level was chosen for the test surface, between Učka's highest peak Vojak and Suhi vrh, i.e. in a strictly protected area. Due to a complete lack of knowledge of this species we expected the results sooner than possible. By growing the plant we are gradually learning everything we have to know to grow a strong enough sapling from the seeds that could grow in the conditions of its natural environment. In the time spent on the experiment of growing the great yellow gentian, we have learned that it is high time to get to know the plant and begin to use and appreciate it as our ancestors did. In this presentation we will get to know all the activities of growing the great yellow gentian, the technical work, findings and results in more detail, all of which promises that in a few years we will be able to prepare the technical framework and guidelines for growing this valuable protected plant.

IZBRANI KAŠTELIRJI V ČASU IN
PROSTORU 2

ODABRANI KAŠTELIRI U VREMENU I
PROSTORU 2

SELECTED HILL FORTS IN TIME AND
SPACE 2

PRIČE O RAŠPORU U VREMENU I PROSTORU – PREZENTACIJA I INTERPRETACIJA PRAPOVIJESNE I DRUGE BAŠTINE RAŠPORA ZA POSJETITELJE

ROBERTA MEDICA, općinska načelnica/Mayor

Općina Lanišće
Lanišće 2, 52420 Buzet, Hrvatska

Municipality of Lanišće
Lanišće 2, HR-52420 Buzet, Croatia

e-mail: nacelnik@opcinalanisce.com

Gradina Rašpor veoma je bitan arheološki lokalitet koji je u prošlosti bio kaštel, a kasnije sjedište kapetana, vojnog zapovjednika, putem kojeg su Mlečani osiguravali sigurnost Istre. S obzirom da je slabo istraženo područje, a od iznimnog značaja za Čičariju, u sklopu projekta Kaštelir, angažirani su stručnjaci za njegovo daljnje istraživanje. Na osnovu aktivnosti izrađenih u sklopu projekta Kaštelir, u blizini Rašpora planiraju se određene aktivnosti zbog njegove veoma značajne povijesti za područje Čičarije. U Račjoj Vasi oformila se info-interpretacijska točka koja će biti opremljena multimedijском opremom, te će se u njoj predstavljati povijest Čičarije. Također, u njoj će se uspostaviti Centar za upravljanje gradinama. Na dijelu iznad Rašpora napravljen je botanički put, te će se dio od Račje Vasi do Rašpora – arheološkog lokaliteta, označiti informativnim tablama. U planu održivog razvoja područja Rašpora i Račje Vasi, u suradnji s TZ Buzet tijekom turističke sezone, oformila bi se turistička točka, koji bi se opremila dodatnim sadržajima, gdje bi se posjetiteljima nudile informacije o gradini Rašpor. U Račjoj Vasi, u info-interpretacijskoj točki Općine Lanišće održavala bi se predavanja, radionice gdje bi se lokalno stanovništvo i sve zainteresirane educiralo i informiralo o povijesnoj važnosti Rašpora te raznolikosti biljnog i životinjskog svijeta čičkog područja. Nastavio bi se održavati Festival Encijan koji bi se povezao s manifestacijom Zarozgajmo, te bi se na taj način produljilo održavanje Festivala na tri dana.

Zgodbe o Rašporju u času in prostoru – prezentacija in interpretacija prazgodovinske in ostale dediščine Rašporja za obiskovalce

Gradišče Rašpor je zelo pomembno arheološko najdišče, ki je v preteklosti bilo kaštel, kasneje pa sedež kapitana, vojaškega poveljnika, preko katerega so Benečani vzdrževali varnost Istre. Glede na to, da gre za slabo raziskano območje, ki pa je izjemnega pomena za Čičarijo, so bili v sklopu projekta Kaštelir angažirani strokovnjaki za njegovo nadaljnje raziskovanje. Na osnovi aktivnosti projekta Kaštelir so v bližini Rašporja načrtovane določene aktivnosti zaradi njegove zelo pomembne zgodovine za območje Čičarije. V Račji Vasi je bila vzpostavljena info-interpretacijska točka z multimedijско opremo, kjer bo predstavljena zgodovina Čičarije. Prav tako bo tam vzpostavljen Center za upravljanje z gradišči. Nad Rašporjem je bila narejena botanična pot, ki bo med Račjo Vasjo in Rašporjem – arheološko lokacijo – označena z informativnimi tablami. V načrtu trajnostnega razvoja območja Rašporja in Račje Vasi, in v sodelovanju s TD Buzet med turistično sezono, vzpostavljena bi bila turistična točka ter opremljena z dodatnimi vsebinami, kjer bi obiskovalcem nudili informacije o gradišču Rašpor. V Račji Vasi v info-interpretacijski točki Občine Lanišće bi potekala predavanja in delavnice, na katerih bi lokalno prebivalstvo ter vse zainteresirane izobraževali in informirali o zgodovinskem pomenu Rašporja ter raznolikosti rastlinskega in živalskega sveta Čičarije. Nadaljeval bi se tudi Festival Encijan, ki bi se povezal z manifestacijo Zarozgajmo, s čimer bi se Festival podaljšal na tri dni.

Stories of Rašpor in Time and Space: Presentation and Interpretation of Prehistoric and Other Heritage of Rašpor for Visitors

The Rašpor hill fort is a very important archaeological site. In the past it was a *kaštel* and later the seat of the Captain, the military commander through whom the Venetians ensured the security of Istria. Since thus far the location has been poorly researched, but is of great importance to Čičarija, in the Project Kaštelir experts have been engaged to continue the research. Based on activities in this project, certain activities are planned in the area of Rašpor due to its very important history for Čičarija. An info-interpretative point with multimedia equipment has been established in Račja Vas, where the history of Čičarija will be presented. Likewise, the Centre for Hill Fort Management will be established there. A botanical path has been designed above Rašpor that will have informative signs between Račja Vas and the archaeological site of Rašpor. Planned as part of the sustainable development of the area of Rašpor and Račja Vas, in cooperation with the Buzet Tourist Office during the tourist season, is also the establishment of a tourist point equipped with additional contents, where visitors would be provided with information on the Rašpor hill fort. In the info-interpretative point of the Municipality of Lanišće in Račja Vas, lectures and workshops would take place, in which the local population and everyone interested would be educated and informed about the historical importance of Rašpor and the diversity of Čičarija's plant and animal life. The Gentian Festival would also continue and connect to the Zarozgajmo manifestation, extending the Festival to three days.

PRIČE O VELOJ OZIDI U VREMENU I PROSTORU – PREZENTACIJA I INTERPRETACIJA PRAPOVIJESNE I DRUGE BAŠTINE VELE OZIDE I OKOLNIH GRADINA ZA POSJETITELJE

NATALI ISKRA, viša stručna suradnica za EU projekte/Senior Expert Associate for EU Projects

Općina Mošćenička Draga

Trg slobode 7, 51417 Mošćenička Draga, Hrvatska

Municipality of Mošćenička Draga

Trg slobode 7, HR-51417 Mošćenička Draga, Croatia

e-mail: iskra.natali@gmail.com

Na prostoru općine Mošćenička Draga dosad nije bilo sustavnih arheoloških istraživanja prapovijesnih lokaliteta, već samo rijetka sondiranja i pokoje prostorno rekognosciranje. Međutim, zabilježene su mnoge pučke priče o pronalascima brončanih koplja i kamenih sjekira, a svijest o tome da je ovaj kraj nastanjen od davnina, prisutna je u lokalnom stanovništvu. Prapovijesni lokalitet Vela Ozida, smješten na brdu između Martine, Golovika i Brseča, tek je dio bogate, međutim relativno neistražene gradinske kulture lokalnog područja. Sagrađen u suhozidnoj tehnici, još se uvijek na nekim djelovima mogu *in situ* vidjeti masivni temeljni blokovi stari više tisuća godina. Snimanje površine općine LIDAR tehnikom, provedeno u sklopu projekta Kaštelir u svrhu prepoznavanja prapovijesnih lokaliteta, potvrđenih i onih potencijalnih, upravo je jedan od važnijih koraka u istraživanju prapovijesne kulturne baštine područja. Ostaci gradinske kulture nalaze se na padinama planine Učke, na često vrlo nepristupačnim terenima. Upravo zato arheologiju, botaniku i etnobotaniku područja posjetitelju predstavljamo kroz brojne posjetiteljske sadržaje smještene u urbanim područjima. Suvremenim pristupom uređenju arheobotaničkog parka s info interpretacijskim sadržajima u centru Mošćeničke Drage prapovijesnu baštinu planiramo učiniti dostupnom svakom posjetitelju. Brojni multimedijalni sadržaji provesti će posjetitelja putevima Zemlje kaštelira – prapovijesnih gradina te stvoriti most između danas i minulih tisućljeća. Uređenom tematskom šetnicom od Brseča do prapovijesnog lokaliteta Vela Ozida koja govori o životu i ustroju Liburna posjetitelja sadržaj vodi na samu prapovijesnu lokaciju s koje ga očekuje dojmiv pogled na Riječki zaljev, kvarnerske otoke i Brseč, gradić također nastao na prapovijesnim temeljima.

Zgodbe o Veli Ozidi v času in prostoru – prezentacija in interpretacija prazgodovinske in ostale dediščine Vele Ozide in okolnih gradišč za obiskovalce

Na prostoru občine Mošćenička Draga doslej še ni bilo sistematičnih arheoloških raziskav prazgodovinskih najdišč, temveč le redka sondiranja in nekaj prostorskih poizvedb. Zabeležene so številne ljudske zgodbe o najdbah bronastih kopij in kamnitih sekir, zavedanje o tem, da je območje poseljeno od antike, pa je prisotno med lokalnim prebivalstvom. Prazgodovinsko najdišče Vela Ozida, ki leži na hribu med Martino, Golovikom in Brsečom, je zgolj del bogate, a dokaj neraziskane kulture gradišč na lokalnem območju. Gradišče je zgrajeno v suhozidni tehnici in na nekaterih delih se lahko še vedno *in situ* vidijo masivni temeljni bloki, stari več tisoč let. Prav snemanje površine občine s tehnologijo LIDAR, izvedeno v okviru projekta Kaštelir z namenom prepoznavanja prazgodovinskih najdišč, tako že potrjenih kot potencialnih, je eden najpomembnejših korakov pri raziskovanju prazgodovinske kulturne dediščine tega območja. Ostanke kulture gradišč se nahajajo na pobočjih gore Učka, pogosto na zelo nedostopnih terenih. Ravno zato obiskovalcu predstavljamo arheologijo, botaniko in etnobotaniko tega območja skozi številne vsebine, ki se nahajajo v urbanem prostoru. S sodobnim pristopom k ureditvi arheobotaničnega parka z info-interpretacijskimi vsebinami

v središču Mošćeničke Drage načrtujemo prazgodovinsko dediščino narediti dostopno vsakemu obiskovalcu. Številne multimedijske vsebine bodo obiskovalca popeljale bo poteh Dežele kaštelirjev – prazgodovinskih gradišč ter ustvarile most med današnjim časom ter preteklimi tisočletji. Z urejenim tematskim sprehajališčem od Brseča do prazgodovinskega najdišča Vela Ozida, ki govori o življenju in strukturi Liburnov, vsebina vodi obiskovalca do samega prazgodovinskega najdišča, kjer ga pričaka impresiven razgled na Reški zaliv, kvarnerske otoke in Brseč, mestece, ki je prav tako nastalo na prazgodovinskih temeljih.

Stories of Vela Ozida in Time and Space: Presentation and Interpretation of Prehistoric and Other Heritage of Vela Ozida and Surrounding Hill Forts for Visitors

Thus far, there has been no systematic archaeological research on prehistoric hill forts in the municipality of Mošćenička Draga, only a few test pits and some spatial investigation. Yet many folk tales have been recorded about finding bronze spears and stone axes, and the awareness that the location has been populated since ancient times is present among the local population. The prehistoric site of Vela Ozida, situated on a hill between Martina, Golovik and Brseč is only one part of the rich, yet relatively unexplored hill fort culture in the local area. The hill fort was built in dry stone technique and in some places one can still see the massive, several-thousand-years-old fundaments *in situ*. Precisely the LIDAR imaging of the municipality's terrain, conducted in the Project Kaštelir to identify both confirmed and potential prehistoric sites, is one of the most important steps in the research of this area's prehistoric cultural heritage. Remains of the hill fort culture are located on the slopes of the Učka mountain range on often very inaccessible terrain. Hence, we present the archaeology, botany and ethnobotany of this area to visitors through numerous contents located in urban areas. With a modern approach to the arrangement of an archaeobotanical park with info interpretational contents in the centre of Mošćenička Draga, we plan to make the prehistoric heritage accessible to every visitor. Numerous multimedia contents will lead visitors along the trails of the Land of the Hill Forts, the prehistoric castellieri/kaštelirji, and form a bridge between the present and the bygone millennia. With an organized stroll from Brseč to the prehistoric site Vela Ozida that tells of the life and structure of the Liburnians, the contents lead visitors to the very prehistoric site, where an impressive view awaits them of the Bay of Rijeka, the Kvarner islands and Brseč, a small town, also built on prehistoric fundaments.

TRAJNOSTNI TURIZEM V DEŽELI
KAŠTELIRJEV 2

ODRŽIVI TURIZAM U ZEMLJI
KAŠTELIRA 2

SUSTAINABLE TOURISM IN THE
LAND OF HILL FORTS 2

KAŠTELIR NAD KORTAMI, PRAZGODOVINSKA UTRJENA NASELBINA: IZZIVI IN PRILOŽNOSTI

MAŠA SAKARA, dr./Dr., muzejska svetovalka/Museum Advisor

Pokrajinski muzej Koper
Kidričeva ulica 19, 6000 Koper, Slovenija

Koper Regional Museum
Kidričeva ulica 19, SI-6000 Koper, Slovenia

e-mail: masa.sakara@pokrajinskimuzejkoper.si

Kaštelir nad Kortami predstavlja eno večjih prazgodovinskih utrjenih višinskih naselbin na območju Izolskega zaledja. Na podlagi številnih keramičnih najdb lahko domnevamo, da je bil poseljen že v času poznega neolitika, v času bakrene, bronaste, železne dobe in vse do prihoda Rimljanov ter vsaj do 1. stoletja n. š. Konfiguracija najdišča in dva obrambna nasipa nakazujeta na značilno protourbano strukturo najdišča z akropolo in spodnjim mestom. Danes so na površju vidne številne kamnite groblje in zidovi, zgrajeni v tehniki suhozida. Številne arheološke raziskave so prinesle le bežen vpogled v strukturo naselbine. Številne arheološke najdbe se hranijo v Pomorskem muzeju Sergej Mašera Piran in v Pokrajinskem muzeju Koper. Leta 2018 se je z vključitvijo tega najdišča v Interreg SI-HR projekt KAŠTELIR, pričelo vzpostavljati arheološki park Kašler. V prispevku bomo osvetlili arheološki vidik Kaštelirja in vpenjanje naselbine v turistično ponudbo lokalnega okolja in občine Izola. Obenem bomo osvetlili problematiko upravljanja tovrstnih arheoloških parkov.

Kaštelir iznad Korti, prapovijesno utvrđeno naselje: izazovi i mogućnosti

Kaštelir iznad Korti jedno je od najvećih prapovijesnih utvrđenih planinskih naselja na području izolskog zaleđa. Na temelju brojnih keramićkih nalaza, možemo pretpostaviti da je bio naseljen još u kasnom neolitiku, tijekom bakrenog, brončanog, željeznog doba, sve do dolaska Rimljana, te barem još do 1. stoljeća n. e. Konfiguracija nalazišta i dva obrambena nasipa sugeriraju karakteristićnu protourbanu strukturu nalazišta, s akropolom i donjim mjestom. Danas se na površini mogu vidjeti brojna kamena groblja i suhozidi. Brojna arheološka istraživanja dala su samo uvid u strukturu naselja. Brojni arheološki nalazi ćuvaju se u Pomorskom muzeju Sergeja Mašere u Piranu i u Regionalnom muzeju Koper. 2018. godine, uključivanjem ovog nalazišta u Interreg SI-HR projekt KAŠTELIR, započelo je osnivanje arheološkog parka Kašler. U ovom ćlanku osvjetliti arheološki aspekt Kaštelira i integraciju naselja u turistićku ponudu lokalnog okruženja i općine Izola. Ujedno ćemo osvjetliti problem upravljanja takvim arheološkim parkovima.

Kaštelir above Korte, a Prehistoric Fortified Settlement: Challenges and Opportunities

Kaštelir above Korte is one of the larger prehistoric fortified elevated settlements in Izola's surroundings. Predicated on numerous ceramic finds, we can assume that the location was already inhabited in Late Neolithic, Chalcolithic, Bronze and Iron Ages up until the arrival of the Romans and at least until the first century CE. The site's configuration and two ramparts point towards its typical proto-urban structure with an acropolis and a lower town. Today, several stone debris and dry stone walls are visible on the surface. The numerous archaeological finds are kept at the Sergej Mašera Maritime Museum Piran and the Koper Regional Museum. In 2018, when this

site was included in the Interreg SI-HR project Kaštelir, the construction of the archaeological park Kašler had begun. This paper illuminates the archaeological aspect of Kaštelir and the settlement's incorporation in local and Izola's municipal tourist destinations. Concurrently, the paper sheds light on the issues of managing such archaeological parks.

ODKRIVANJE POZABLJENE PRAZGODOVINSKE DEDIŠČINE S POMOČJO MULTIMEDIJSKIH TEHNOLOGIJ - PROJEKT KAŠTELIR

UROŠ SKOK

Pokrajinski muzej Koper
Kidričeva ulica 19, 6000 Koper, Slovenija

Koper Regional Museum
Kidričeva ulica 19, SI-6000 Koper, Slovenia

e-mail: uros.skok@komen.si

Dežela kaštelirjev je zasnovana kot skupna čezmejna destinacija od Krasa do Kvarnerja, ki temelji na gradiščih ali kaštelirjih nastalih v prazgodovinskem obdobju na osnovi skupne zgodovine in kulturne dediščine tega območja. Poleg bogate arheološke vrednosti je predstavljena tudi etnološka vrednost te dediščine s prikazom tedanjega načina življenja in sicer preko tradicionalne uporabe divje rastočih rastlin. Presentacija in promocija te pozabljene kulturne dediščine se bo v prihodnje izvajala preko različnih multimedijskih tehnologij, kot je npr. spletna in mobilna platforma Kaštelir, ki v interaktivni obliki ponuja podrobno prostorsko in vsebinsko predstavitev rezultatov projekta – izbranih gradišč ter zasnovanih tematskih botanični poti, kolesarskih povezav med posameznimi lokacijami idr. Tematika je podprta z bogatim slikovnim in besedilnim gradivom, ob predlaganih poteh pa je zbrana raznolika turistična in lokalna ponudba. Sodobna spletna stran z dodanimi vsebinami digitalnega vodiča, ki vsebine predstavlja na inovativen 3D način, ponuja tako splošne informacije o gradiščih (zgodovina, antropologija, arhitektura itd.) kot tudi druge rezultate projekta. Poseben poudarek je bil dan tudi sodobnim AR tehnologijam obogatene resničnosti (augmented reality), ki promovirajo prazgodovinska gradišča ali kaštelirje na posebej atraktiven način – prilagojeno potrebam trajnostnega turizma. Na ta način bo omogočena uporaba rezultatov projekta v trajnostnem turizmu tudi po njegovem zaključku.

Otkrivanje zaboravljene prapovijesne baštine uz pomoć multimedijskih tehnologija - projekt Kaštelir

Zemlja kaštelira osmišljena je kao zajedničko prekogranično odredište od Krasa do Kvarnera, na osnovu gradina ili kaštelira nastalih u prapovijesno doba na temelju zajedničke povijesti i kulturne baštine ovog područja. Uz bogatu arheološku vrijednost, predstavljena je i etnološka vrijednost ove baštine koja prikazuje tadašnji način života, i to kroz tradicionalnu upotrebu samoniklih biljaka. Presentacija i promocija ove zaboravljene kulturne baštine ubuduće će se provoditi kroz razne multimedijske tehnologije, kao što je npr. web i mobilna platforma Kaštelir, koja u interaktivnom obliku nudi detaljnu prostornu i sadržajnu prezentaciju projektnih rezultata – odabranih gradina i osmišljenih tematskih botaničkih staza, biciklističkih veza između pojedinih lokacija itd. Tema je podržana bogatim slikovnim i tekstualnim materijalom, a raznolika turistička i lokalna ponuda prikuplja se duž predloženih ruta. Suvremena web stranica s dodanim sadržajima digitalnog vodiča, koji prikazuje sadržaje na inovativan 3D način, nudi opće informacije o gradinama (povijest, antropologija, arhitektura itd.), kao i druge rezultate projekata. Poseban naglasak također je dat suvremenim AR tehnologijama proširene stvarnosti (augmented reality), koje promiču prapovijesne gradine ili kaštelire na posebno atraktivan način – prilagođen potrebama održivog turizma. Na taj će način biti moguće koristiti projektne rezultate u održivom turizmu i nakon njegovog završetka.

Discovering Lost Prehistoric Heritage with the Help of Multimedia Technologies - Project Kaštelir

The Land of Hill Forts is designed as a joint cross-border destination from the Karst to Kvarner, based on prehistoric hill

forts or castellieri/kaštelirji and the shared history and cultural heritage of this region. Along with its rich archaeological value, the ethnological value of this heritage is presented with demonstrations of prehistoric life, i.e. the traditional use of wild plants. In the future, the presentation of this forgotten cultural heritage will be conducted through various multimedia technologies, e.g. the online and mobile platform Kaštelir, which provides a detailed spatial and substantive presentation of project results – selected hill forts and designed thematic botanical paths, cycling connections between individual locations etc. The subject matter is supported by rich visual and textual materials, with diverse tourist and local activities collected along the suggested paths. An up-to-date website, including the contents of the digital guide, which presents the subject matter in an innovative 3D way, provides both the general information on hill forts (history, anthropology, architecture etc.) as well as other project results. Special emphasis was also given to modern augmented reality (AR) technologies, promoting prehistoric hill forts in a particularly attractive way – adapted to the needs of sustainable tourism. In this way, the use of project results in sustainable tourism will be possible even after the project's completion.

PRAZGODOVINSKA DEDIŠČINA MED VAROVANJEM, RAZVOJEM IN UPORABO ZA VZDRŽNI RAZVOJ LOKALNE SKUPNOSTI

JASNA FAKIN BAJEC, dr./Dr., znanstvena sodelavka/Research Fellow

Inštitut za kulturne in spominske študije ZRC
SAZU, Raziskovalna postaja Nova Gorica
Delpinova 12, 5000 Nova Gorica, Slovenija

Institute of Culture and Memory Studies RC
SASA, Research Station Nova Gorica
Delpinova 12, SI-5000 Nova Gorica, Slovenia

e-mail: jasna.fakin@zrc-sazu.si

Novi koncepti razumevanja, varovanja, upravljanja in razvoja kulturne dediščine vključujejo celostni pristop, kar v praksi pomeni mreženje znanj in komplementarno sodelovanje med različnimi deležniki, zlasti stroko, političnimi odločevalci, lokalnim prebivalstvom in gospodarstvom. V praksi je tak pristop težko doseči, saj se kmalu začnejo kresati različni interesi, moči, znanja in ideje o varovanju in razvoju kulturne dediščine. Premalo se tudi razpravlja o kulturnih pravicah, ki jih imajo nosilci oziroma prebivalci krajev, kjer se ovrednoten element dediščine nahaja. Glavni namen prispevka je predstaviti različne izobraževalne prakse in metode, kako v skupnosti ozaveščati lokalno prebivalstvo o vrednotah, ki jih poseduje njihova prazgodovinska dediščina in začeti konstruktiven dialog med različnimi deležniki zadolženi za razvoj. Čeprav je lokalno prebivalstvo postalo pomemben akter pri vzdržnem upravljanju z lokalno dediščino, so njihova znanja, potrebe, pričakovanja in želje še vedno premalo ovrednotena. Kot pomembne deležnike lahko razumemo tudi mlade, ki so neobremenjeni s preteklimi izkušnjami, imajo drzne, inovativne in ustvarjalne ideje ter lahko bistveno pripomorejo k novim pristopom varovanja, razvoja in uporabe dediščine. Izziv, ki ga je potrebno rešiti je le, kako mlade vključiti v delovanje lokalne skupnosti, da bodo tudi njihove ideje in pogledi med ostalim prebivalstvom, lokalnimi politikami in stroko prepoznane kot pomembna gonilna sila lokalnega razvoja.

Prapovijesna baština između zaštite, razvoja i upotrebe za održivi razvoj lokalnih zajednica

Novi koncepti razumijevanja, zaštite, upravljanja i razvoja kulturne baštine uključuju sveobuhvatan pristup koji u praksi znači umrežavanje znanja i komplemetarnu suradnju između različitih dionika, posebice stručnjaka, donositelja političkih odluka, lokalnog stanovništva i gospodarstva. U praksi je teško postići takav pristup, jer različiti interesi, moći, znanja i ideje o zaštiti i razvoju kulturne baštine brzo dolaze u sukob. Također je premalo rasprava o kulturnim pravima vlasnika ili stanovnika mjesta na kojima se nalaze vrednovani elementi baštine. Glavna svrha ovog rada je predstaviti različite obrazovne prakse i metode kojima se podiže svijest lokalnog stanovništva u zajednici, o vrijednostima njihove prapovijesne baštine, i započinje konstruktivan dijalog između različitih dionika zaduženih za razvoj. Iako je lokalno stanovništvo postalo važan dionik u održivom upravljanju lokalnom baštinom, njihovo znanje, potrebe, očekivanja i želje i dalje su podcijenjeni. Važnim dionicima možemo smatrati i mlade koji nisu opterećeni dosadašnjim iskustvom, imaju odvažne, inovativne i kreativne ideje i mogu dati značajan doprinos novim pristupima zaštite, razvoja i upotrebe baštine. Ipak, izazov koji treba riješiti je kako uključiti mlade u djelovanje lokalne zajednice kako bi ostatak stanovništva, lokalni političari i stručnjaci prepoznali njihove ideje i poglede kao važnu pokretačku snagu lokalnog razvoja.

Prehistoric Heritage Between Preservation, Progress and Use for a Sustainable Development of Local Communities

New concepts of understanding, preserving, managing and developing cultural heritage comprise a comprehensive approach, which in practice means the networking and complementary cooperation between various stakeholders, especially professionals, political decision makers, the local population and the economy. In practice, this approach is hard to achieve, as different interests, powers, knowledge and ideas of preserving and developing cultural heritage soon come into conflict. There is also too little discussion about cultural rights of the holders or inhabitants of places where evaluated heritage elements are located. The main purpose of this paper is to present various educational practices and methods on how communities should make the local population aware of the value of their prehistoric heritage and begin a constructive dialogue between various stakeholders tasked with development. While local populations have become important agents in the sustainable management of local heritage, their knowledge, needs, expectations and wishes remain undervalued. The youth, unburdened with past experiences, can also be viewed as important stakeholders, having bold, innovative and creative ideas, hence they can fundamentally contribute to new approaches to preserving, developing and using heritage. Yet the challenge that needs solving is how to include the youth in activities of local communities, so that their ideas and views can be recognised as an important driving force of local development by the rest of the population, local politicians and professionals.

TRAJNOSTNI TURIZEM V DEŽELI
KAŠTELIRJEV 3

ODRŽIVI TURIZAM U ZEMLJI
KAŠTELIRA 3

SUSTAINABLE TOURISM IN THE
LAND OF HILL FORTS 3

KULTURNI DOGODKI KOT ORODJE ZA RAZVOJ TRAJNOSTNEGA TURIZMA (NA PODEŽELJU)

JASNA POTOČNIK TOPLER, izr. prof. dr./Assoc. Prof.

Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem
Cesta prvih borcev 36, 8250 Brežice, Slovenija

University of Maribor, Faculty of Tourism
Cesta prvih borcev 36, SI-8250 Brežice, Slovenia

e-mail: jasna.potocnik1@um.si

Namen članka je identificirati kulturni turizem kot eno najboljših praks, ki lahko pomaga pri implementaciji Strategije trajnostne rasti slovenskega turizma (2017–2021) in proučiti vlogo kulturnih dogodkov kot orodij za razvoj trajnostnega turizma. Slednji predstavlja enega vodilnih trendov v turističnem sektorju – vsaj v evropskem kontekstu in tudi v Sloveniji kot članici Evropske unije. Izziv za razvoj destinacij trajnostnega turizma je precejšen na podeželju, kjer je treba natančno opazovati lokalne skupnosti in jih na vsak način vključiti v proces odločanja o razvoju turizma v prihodnosti. To je največjega pomena, saj je turizem precej več kot le gospodarska aktivnost. Zato se morajo vodilni odločevalci zavedati dejstva, da turistične aktivnosti vplivajo na vse lokalne prebivalce in na mnoga področja njihovega življenja. Ker je moč v vsaki vasi najti neko obliko kulture, majhne (podeželske) turistične destinacije pogosto najdejo priložnosti za razvoj trajnostnega turizma z organizacijo kulturnih dogodkov, ki vodijo k okrepljeni prepoznavnosti skupnosti, k trženju destinacije, ki je pomembno, in nadalje k različnim poslovnim priložnostim. Posledično je cilj tega članka pokazati, da v Sloveniji obstaja velik potencial za nadaljnji razvoj kulturnega turizma in njegovih podtipov z nadaljnjim razvojem kulturnega turizma in raznih turističnih produktov, utemeljenih na bogati kulturni dediščini.

Kulturni događaji kao oruđe za razvoj održivog turizma (u ruralnim područjima)

Svrha članka je identificirati kulturni turizam kao jednu od najboljih praksi koja može pomoći u provedbi Strategije održivog rasta slovenskog turizma (2017.–2021), te istražiti ulogu kulturnih događaja kao oruđa za razvoj održivog turizma. Potonji predstavlja jedan od vodećih trendova u turističkom sektoru – barem u evropskom kontekstu, pa i u Sloveniji kao članici Evropske unije. Izazov razvoja održivih turističkih destinacija značajan je i za ruralna područja, gdje je potrebno pažljivo promatrati lokalne zajednice i na sve načine ih uključiti u proces donošenja odluka o budućem razvoju turizma. To je od najvećeg značaja, jer turizam je mnogo više od gospodarske djelatnosti. Stoga, moraju vodeći donositelji odluka biti svjesni činjenice da turističke aktivnosti utječu na svo lokalno stanovništvo i mnoga područja njihova života. Budući da se u svakom selu može pronaći neki oblik kulture, male (ruralne) turističke destinacije često pronalaze mogućnosti za razvoj održivog turizma organiziranjem kulturnih događaja, koji vode poboljšanoj vidljivosti zajednice, značajnom marketingu destinacije, i nadalje, različitim poslovnim mogućnostima. Stoga je cilj ovog članka pokazati da u Sloveniji postoji veliki potencijal za daljnji razvoj kulturnog turizma i njegovih podvrsta s daljnjim razvojem kulturnog turizma i raznih turističkih proizvoda temeljenih na bogatoj kulturnoj baštini.

Cultural Events as Tools of Developing Sustainable Tourism (in Rural Areas)

The purpose of this paper is to identify cultural tourism as one of the best practices that can help in implementing the Strategy for the Sustainable Growth of Slovenian Tourism (2017–21), and to examine the role of cultural events as tools for developing sustainable tourism. The latter is one of the leading trends in the tourism sector – at least in the

European context and in Slovenia as a member country of the European Union as well. The challenge of developing sustainable tourism destinations is considerable in rural areas, where local communities need to be observed carefully and necessarily included into the process of decision making about the future tourism development. This is of the utmost importance, as tourism is a lot more than just an economic activity. Hence, the leading decision makers need to be aware of the fact that tourist activities affect all the locals and many areas of their lives. Since at least some form of culture can be found in every village, small (rural) tourist destinations often find important opportunities for developing sustainable tourism in organizing cultural events, which lead to increased visibility of the community, to cultural branding of the destination, which is significant, and further on to diverse business opportunities. Therefore, this paper aims to show that there is great potential for further development of cultural tourism and its subtypes in Slovenia by further developing cultural tourism and various tourist products predicated on the rich cultural heritage.

PETZVEZDIČNO TURISTIČNO DOŽIVETJE: DEŽELA PRAZGODOVINSKIH GRADIŠČ-KAŠTELIRJEV – V OBJEMU NARAVE, KAMNA IN MAGIČNIH SKRIVNOSTI

JASNA FAKIN BAJEC, dr./Dr., znanstvena sodelavka/Research Fellow

Inštitut za kulturne in spominske študije ZRC
SAZU, Raziskovalna postaja Nova Gorica
Delpinova 12, 5000 Nova Gorica, Slovenija

Institute of Culture and Memory Studies RC
SASA, Research Station Nova Gorica
Delpinova 12, SI-5000 Nova Gorica, Slovenia

e-mail: jasna.fakin@zrc-sazu.si

Danes bi rekli, da življenje v obdobju gradišč-kaštelirjev, katerih obstoj na Krasu in v Istri postavljamo v obdobje od 2. tisočletja pr. n. št. do prihoda Rimljanov, zaznamuje življenje v objemu narave, kamna in magičnih skrivnosti. Takratnim ljudstvom je narava predstavljala pomemben vir preživetja, zato so do nje imeli strahospoštljiv odnos. Skrbna uporaba naravnih materialov se je kazala v nabiranju divjih užitnih rastlin, razvoju lončarstva ter prepoznavni tehniki suhogradnje, s katero so gradili monumentalne kamnita obzidja. Relikti iz kulturnih prostorov pa nam še danes govorijo, kako je bil v življenju pomemben duhovni vidik. Bi ga znali vnovič doživeti? Na sprehodu po gmajnah, travnikih in gozdovih, med dolinami, vrtačami in kolovozi, lahko še vedno občudujemo številne prazgodovinske ostanke. Mnogo ostalin je restavriranih in rekonstruiranih v muzejskih vitrinah, mnogo pa je skritih pod ruševinami. Potrpežljivo, natančno in previdno jih arheologi in arheologinje odkrivajo, da bi tudi mi spoznali, kako so včasih živeli, uporabljali naravne danosti, častili naravo, trgovali ali se borili za svoj prostor. V okviru projekta Kaštelir smo pomembna spoznanja spletli v edinstvena turistična doživetja, ki jih bogatijo izkustvene delavnice in presenečenja. Želimo si, da turist ne bo le pasivno spoznaval arheoloških, botaničnih in etnoloških zanimivosti, temveč s pomočjo svojih čutil na ustvarjalen in raziskovalen način doživel in doumel pomembno sporočilo naše arheološke dediščine.

Turističko iskustvo s pet zvezdic: zemlja prapovijesnih gradina-kaštelira – u zagrljaju prirode, kamena i čarobnih tajni

Danas možemo reći da je život u razdoblju gradina-kaštelira, čije postojanje na Krasu i u Istri smještamo u razdoblje od 2. tisućljeća p. n. e. do dolaska Rimljana, obilježavao život u zagrljaju prirode, kamena i čarobnih tajni. Tadašnjim je ljudima priroda bila važan izvor opstanka, pa su prema njoj imali strahopoštovanje. Pažljiva uporaba prirodnih materijala ogledala se u sakupljanju divljih jestivih biljaka, razvoju lončarstva i prepoznatljivoj tehnici gradnje suhozida, kojom su gradili monumentalne kamene zidove. Relikvije iz kulturnih prostora i danas nam govore koliko je duhovni aspekt bio važan u životu. Biste li znali to ponovno doživjeti? U šetnji po gajevima, livadama i šumama, između dolina, vrtača i kolovoza, još uvijek se možemo diviti mnogim prapovijesnim ostacima. Mnogi su ostaci restaurirani i rekonstruirani, te u muzejskim vitrinama, a mnogi su skriveni pod ruševinama. Arheolozi ih strpljivo, precizno i pažljivo otkrivaju, kako bismo i mi mogli naučiti kako su nekada živjeli, koristili prirodne resurse, štovali prirodu, trgovali ili se borili za svoje mjesto. U sklopu projekta Kaštelir, važna otkrića smo utkali u jedinstvena turistička iskustva, obogaćena iskustvenim radionicama i iznenađenjima. Želimo da turist ne samo pasivno upoznaje arheološke, botaničke i etnološke atrakcije, već i da na kreativan i istraživački način uz pomoć svojih osjetila doživi i shvati važnu poruku naše arheološke baštine.

Five-Star Tourist Experience: Land of Prehistoric Hill Forts-Castellieri – in the Embrace of Nature, Stone and Magical Secrets

Today, we would say that the life in the era of hill forts or castellieri/kaštelirji that existed in the Karst and Istria from the second millennium BCE until the arrival of the Romans, marks the life in the embrace of nature, stone and magical secrets. Nature was an important source of survival for the peoples of that period, hence they were in awe of it. Their careful use of natural materials reflected in gathering edible wild plants, the development of pottery and in the recognisable dry stone technique, wherewith they built monumental stone fortifications. Today, relics form cult spaces still tell us of the importance of spiritual aspects of life. Would we know how to experience it again? On walks over commons, meadows and woods, among valleys, sinkholes and cart tracks we can still admire numerous prehistoric remains. Many have been restored and reconstructed in museum showcases, many are still hidden under ruins. Archaeologists patiently, thoroughly and carefully excavate them so that we can also get to know how people once lived, used natural resources, worshiped nature, traded or fought for their territory. In the Project Kaštelir we have woven important findings into unique tourist experiences, enriched by experiential workshops and surprises. We wish that tourists would not only passively discover archaeological, botanical and ethnological sights, but with the help of their senses experience and understand the important message of our archaeological heritage in a creative and exploratory way.

Predsednik organizacijskega in programskega odbora
Predsjednik organizacijskog i programskog odbora
Organizing and programme committee chair:

Darko Darovec

Člani organizacijskega in programskega odbora
Članovi organizacijskog i programskog odbora
Organizing and programme committee members:

Darko Friš

Mitja Kaligarič

Mateja Matjašič Friš

Žiga Oman

Arnela Abdić

Astrid Prašnikar

Ivana Vitasović-Kosić

Projekt KAŠTELIR – Prazgodovinska gradišča in etnobotanika za trajnostni turizem in razvoj podeželja – od Krasa (preko Brkinov, Čičarije in Istre) do Kvarnerja = Prapovijesne gradine i etnobotanika za održivi turizam i ruralni razvoj – od Krasa do Kvarnera (preko Brkina, Čičarije i Istre)

Project KAŠTELIR – Prehistoric Hill Forts and Ethnobotany for Sustainable Tourism and Rural Development – from the Karst to Kvarner (via Brkini, Čičarija and Istria)

Partnerji projekta = partneri projekta = project partners

Občina Komen

Občina Izola

Univerza v Mariboru

Inštitut
IRRIS

ISTARSKA
REGIONE
ISTRIANA

Općina Lanišće

Općina Mošćenička Draga

UČKA
Park prirode
Nature Park